

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99

2-62

0123

70.19

Կաթիլ-հասկոպից

ԶԻՒԱՆՈՒ

ՔՆԱՐԸ

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՀԱՌԱՔԱԾՈՒ

ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ ԵՒ ՓՈՆԱԳՐԱԿԱՆ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

ՈՏԱՆԱՒՈՐ ԵՒ ԱՐՁԱԿ

(ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՊԱՏԿԵՐՈՎ)

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ

Տպարան Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի

1904

10 NOV 2011

891.99

2-02

ԶԻԻԱՆՈՒ

ՔՆԱՐԸ

ՆԻԱԿԱՏԱՐ ՀԱԻԱՔԱՅՈՒ

ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ ԵՒ ՓՈԽԱԳՐԱԿԱՆ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

ՈՏԱՆԱԿՈՐ ԵՒ ԱՐՁԱԿ

1001
3570

Ա. Բաժանմունք — Ոտամուտորներ

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վ.Ա.Ղ.Ա.Ր.ՇԱ.ՊԱՏ

Տպարան Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի

1904

124.07.2013

51925

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Բ-երկու տարի առաջ լոյս տեսաւ «Ջիւանու
Քնարի» Ս. հասորը. զանազան հանգա-
մաններ պատճառ եղան ներկայ Բ. հասորի՝ եւ այնու-
հետեւ միւս հասորների շարունակաբար հրատարակու-
թեան գործի յայսչափ դանդաղելուն: Ահա լոյս ընծայելով
Բ. հասորը, յոյս ունենմ միւս զգրքերն էլ մօտ ժամանակներում
յաջորդաբար հրատարակել եւ բաւարարութիւն տալ ինչ-
պէս մեր սակաւաթիւ բաժանորդներին, որ այսչափ սպա-
սեցնել տուին, այնպէս էլ հայ երգաւէր հասարակու-
թեանը՝ որ միշտ նոր երգ ու տաղի պահանջ ունի:

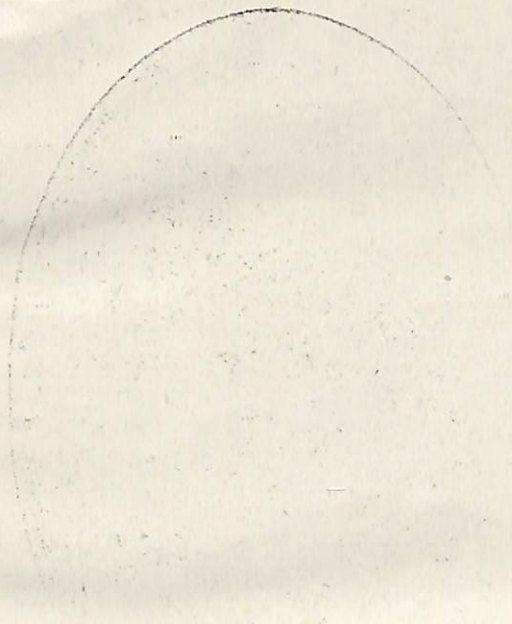
Նիւթերի դասաւորութիւնը այս հասորից սկսած
փոխում է. այժմ իւրաքանչիւր գրքում մենք տեսնում
ենք ամեն տեսակի ու բնատրութեան երգեր, որ ընթերցողը
միատեսակութիւնից չը ձանձրանայ. այնպէս որ երբ
այսպիսով կատարենք մեր ամբողջ հրատարակութիւնը,
«Ջիւանու Քնարում» տպագրած կը լինին առողջ Ջիւանու
միջնեւ այժմ եղած բոլոր երգերը, թէ՛ զանազան ժամա-
նակներում տպուած, թէ՛ նոր, անսխալ երգեր:

Дозволено цензурою 31 Июля 1903 года, г. Тифлисъ

1700

Faint, illegible text printed on the aged paper, likely bleed-through from the reverse side of the page.

ԱՇՈՒՂ ԶԻՆԱՆԻ
(ծն. 1816 թ.)

Բ. ՄԱՍ

ԱԶԳԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայի անցեալը, ներկան եւ ապագան.—իջտո ու ցան,
կորուստ ու տանջանք—սառ ու վառ օրեր
Փոխադրական

ՈՒՐԱՆ ԵՐԳ

Արևն ելաւ, փախէք աստղեր մի անկիւնում թաք կացէք.
Սև սև ամպեր հալածուեցէք, ճանապարհից հեռացէք.
Օգը պարզ է, մուրախներ, հորիզոնում ամպ չըկայ
Արեգակի չորս բոլորը պար բռնեցէք, խաղացէք:

Յնճան տխուր իմ հայրենիք, ցուրտ ձմեռը անցկացաւ.
Զուարճալի խնդում բերող նոր դարունը մտեցաւ,
Հայ աղջիկներ, ձեր տխրութեան ժամանակը լրացաւ
Սրտով սիրած փեսաներով ուրախացէք, խնդացէք:

Սրգարութեան արեգակը եկաւ, բերեց նոր զատիկ.
Ճնշուած, ընկած տխուր ազգեր ահա նոր լուր, աւետիք.
Տօն է այսօր ձեզի համար, սոխակ, թութակ, արտուտիկ
Մայիսն եկաւ, վարդը բացուեց, երգեցէք, ճառ կարդացէք:

1902

ՂՕՐՄԵՅ

Մինչև կեանքիս վերջը քեզ պիտի սիրեմ,
Ո՛վ իմ ծննդավայր սրբազան երկիր.
Ես մի չոր կեանք ունիմ, թող քեզ նուիրեմ,
Ինձ կեանք շնորհող մայր, աննման երկիր:

Շատ ունիս անձնագոհ, եռանդոտ մշակ,
Քեզ սիրում են որպէս հարազատ զաւակ.
Ազատ շունչ կը քաշես կուգայ ժամանակ,
Սպասէ և յուսն, պատուական երկիր:

Դնւ ես ազգայնութեան հրահանգ տըռող
Սրտիս մխիթարանք, սիրովանք տըռող.
Նախնիքներուս սնունդ տըռող, կեանք տըռող,
Իմ բնիկ հայրենիք, բնական երկիր:

Զիւանին երբ պիտի տօնէ զատիկդ.
Ապրիլ ամսում արև դարձած մահիկդ.
Փոխուած տեսնէի քո կրակէ շապիկդ
Հագնէիր նոր տեսակ պատմուճան, երկիր:

ԻՄ ՀԱՆՍ

Գիմացկուն, համբերող, կշկըջան հաւիս
Աշխոյժը չի կորել, խնդալը տեղն է.
Առատածին, պարարտ իմ աճան հաւիս
Կըշտեկուշտ վազելը, մանգալը տեղն է:

Ուրուրը ինչքան որ կուզէ սպանէ,
Հաւը չի վերջանայ, հաւութիւն կանէ.
Նորեց հաւկիթ կածէ, ձագեր կը հանէ,
Թուխսը բնի մէջն է, բունկալը տեղն է:

Զիւան, արեղակը քանի չէ ննջել,
Սև ամպերից դու մի վախել, երկնչել.
Լուսնիակը նորան չի կարող ջնջել
Հաւիս փայլուն աստղը, զոհալը տեղն է:

1899

ԱՂՔԱՏ ՀՈՂԱԳՈՐԾ

Աղքատ հողագործ, մի վհատիր, կալոցը մօտ է
Արտերը հասել են, սիրելիս, քաղոցը մօտ է.
Հունձը առատ է, բանւոր ու մըշակ է պահանջում,
Սրեր քու գերանդին, մանգաղը, խարտոցը մօտ է:

Արդար հողագործ, կանչում է քեզ սուրբ դատաւորը
Դրախտի դուռը բացուել է տես, վարդոցը մօտ է.
Հանգիստ ապահով կարող ես հասնել նպատակիդ
Յղկած խճուղին, մարմարաշէն փողոցը մօտ է:

Գեղջուկ տառապեալ, վարձ պիտի տան, շուտ հասիր այնտեղ
Սրբոց կայանը, մարտիրոսաց ամրոցը մօտ է.
Փրկիր Զիւանուն, տար քու հետդ արդոյ նահատակ
Անփուշ, հոտաւէտ, հրաշագեղ ծաղկոցը մօտ է:

1899

ՔԱՉ ԲԱՉԷ

Տեօակ-տեսակ կենդանեաց ճանկը ընկար, քաջ բազէ.
Դու ոչ մէկի որկորին բաժին չեղար, քաջ բազէ.
Թէ խելքով, թէ շնորհքով հնար գտար, քաջ բազէ.
Մինչև հիմա ապրեցիր՝ ու չը մեռար, քաջ բազէ.
Ով որ ուզեց քեզ ծամել, պողպատ դառար, քաջ բազէ,
Ատամները չը կտրեց, ողջ դուրս ելար, քաջ բազէ:

Կենդանեաց ատամները կողերդ ծակծակեցին,
Թէև չը տկարացար, արիւնդ խառնակեցին.
Չանազան նոր ախտերը մարմինդ վարակեցին,
Բարեխառն հովերը մաքրեցին, խտակեցին.
Սև օձը քեզ կաշկանդեց, բնիդ մէջը փակեցին
Փետուրներդ քաշեցին, էլ չը թռար քաջ բազէ:

Արծիւը, արագիլը թև-թևի տուած կուգան,
Ծովային մեծ բազի հետ պիտի հասնին օգնութեան.
Գեր կռուները թող լռէ, օձին լինի սիրեկան
Չայլամի, կարապի հետ թող նա մնայ անբաժան.
Նոր աշխարհի սագերը բաւական յոյսեր կուտան,
Մեծ երամներ կը կազմեն քեզի համար, քաջ բազէ:

Օձմանածեան վիշապի նոր ճարած բարեկամը
Կուզէ հանել բերանից իւր առաջին ատամը.
Առանց արիւն թափելու խառնածին մեծ ջայլամը,
Խլեց նորա ձեռքիցը թանգագին երկու ծամը.
Վշտած, սաստիկ փրփրեց, կատաղեց այս անգամը,
Վերջին հուժկու հարուածը դու ստացար քաջ բազէ:

Ահա երկու ճանապարհ—ցոյց կուտայ քեզ Ձիւանը—
Այդպէս ապրիլ կը ցանկան՝ թէ մտնիլ գերեզմանը.
Քեզ չի կարող քնասել օձերու պաղ իշխանը
Նրա տուած վէրքերուն գիտես դեղ ու դարմանը.
Կոկորդիլոսը քեզի թէ առաւ իւր բերանը՝
Է՛լ փրկութեան յոյս չը կայ, բանից պրծար, քաջ բազէ:
1895

ՈՎ ՍԻՐՈՒՆ ՍԻՐՈՒՆ

Աշխարհն ընդհանուր քս սիրոյդ համար քաշում է փափազ
նով սիրուն սիրուն.
Ձի լինիլ քեզ պէս ամենայն երկիր փայլուն արուստակ
նով սիրուն սիրուն.
Կստանան համբաւ, քիչ էլ սպասէ, կուգայ ժամանակ
նով սիրուն սիրուն.
Փառք ու պատիւդ քեզի կը յանձնեն քոյրիդ նմանակ
նով սիրուն սիրուն:
Եդեմեան ծաղիկ, հայրենի հողով անուած մանուշակ
նով սիրուն, սիրուն.
Հողիդ անարատ, տեսքդ գերազանց, մէկ հատ օրինակ
նով սիրուն, սիրուն:
Սրախ ու հողոյս մխիթարութիւն քեզանով է միշտ
նով գեղատու կին
Յոյսս դրած եմ ես բոլորովին սիրելոյդ վերայ աշխարհա-
տիկին:

Ազնիւ թագուհի, շնորհօք լեցուն, այցելութիւնդ է մեզ
կաթոգին
Ձարգացած մտքով եւրոպացու պէս, թէև ասում են
քեզ ասիածին.
Փնարում են քեզի շատ սիրահարներ աշխարհիս մէջը
սրտով լալազին
Բացի քեզանից թէ լոյս էլ լինի, չէ մեզ ընդունակ
նով սիրուն սիրուն:
Ի՞նչ կըլնի արգեօք արժան համարես դէպի մեր կողմը
գաս այցելութեան
Փափազդ քաշող, տեսնում ես, շատ կան, պատկերդ ցոյց
տուր լինինք բաւական,
Քեզ սիրողներուն դու մի չարչարեր, քիչ խնամք արա
անուշ սիրական.
Լուր պաղատանքս, ով իմ սիրուհի, վիրաւոր սրտիս
տուր դեղ ու դարման.
Ոչ դու մեզի պէս կարող ես գտնել, և ոչ մենք քեզի
մէկ համանման.
Դու մեզ թագուհի մինչև յաւիտեան՝ մենք քեզ հպատակ
նով սիրուն, սիրուն:
Ա՛խ, պիտի տեսնեմ ես քու երեսդ, թէ պիտի մեռնիմ
թերի փափազով
Սյրում ես դու ինձ ամենայն միջոց անարատ սիրոյդ
անչէջ կրակով.
Գոնէ ամիսը լուր տուր մի անգամ, տեղդ իմանանք փոքր
նամակով.
Քեզի է կապուած մի մեծ ընտանիք հաստատուն յուսով
բախտով վիճակով
Հասկացիր միտքս թէ ինչ եմ ասում, քեզի խնդրում եմ
ինչ նպատակով.
Խօսքիս համեմատ շարժուիր գեղեցիկ, գործէ շարունակ
նով սիրուն սիրուն:

Իշխանութիւններ աշխարհիս շատ կան՝ բայց մեզ անօգուտ,
իմացիր հաստատ
Նորա օտար են, չեն սիրեր սրտով, կեղծ ու պատիր են
արտաքին և վատ
Ուրեմն մօտ եկ, դու իմ սիրելի, իմ արենակից տիկին
հարազատ
Քո սէրդ սուրբ է, ո՛վ սիրուն անմեղ, բարքով ու վարքով
սրտով անարատ.
Տացէ Արարիչ մնաս անխափան միշտ վեհ անունով
անկախ ու ազատ,
Խղճալի երգիչ Ձիւանօս համար՝ մնաս յաշողակ,
ո՛վ սիրուն սիրուն:

1881

ՅՈՅՍ

Առաւօտը շատ մօտ է, լոյսը շողալուն քիչ մնաց.
Խաւարը ընկաւ գետին, արեւը գալուն քիչ մնաց.
Համբերանքդ ծով արա, յոյս ու հաւատդ պինդ պահիր
Ո՛վ գիշերից ձանձրացող, բախտիդ խաղալուն քիչ մնաց:
Լուսինի պաղ երեսից շուտով կազատուիս, մթնակեաց,
Ձեռք ու կարմիր արփենուն, կայծը եռալուն քիչ մնաց.
Ցերեկը եկաւ տիրեց գիշերային ամբողջներուն,
Խաւարը հոգուն հետ է, իւր կեանքը տալուն քիչ մնաց:
Լուսաբերը մթութեան թագուհու տեղ գահ բարձրացաւ
Ցնծութեան երգեհոններու որոտալուն քիչ մնաց.
Մարտի տասն է, Ձիւանի, սխտոր ունիս շուտ վերջացուր,
Դարուն է արդէն, գիտենք, ամպը գոռալուն քիչ մնաց:

1889

ՀԵՐԱՆԻ ՄՐՄՈՒՆՁԸ

Քոյրերիս, մէջ միշտ սգազգեաց ինձ նման տխուր չկայ.
Դժոխքումն էլ իմ ունեցած կրակիս պէս հուր չկայ.
Ծարաւ պապակ այրբուժ եմ, ո՛հ, մի կաթիլ ջուր չըկայ.
Սպասում եմ այցելութեան, ոչ մի տեղից լուր չըկայ:

Իմ տարիքս անցնում են շուտ, գլորում են հանապազ,
Ախ իմ յոյսս, իմ փափագս կը համարուի միշտ երազ.
Որտեղ ձայն ու շարժում լսեմ, կը վազեմ այնտեղ վազ,
Սպասում եմ այցելութեան, ոչ մի տեղից լուր չըկայ:

Ձէ քո խղճալի հարան եմ, ինձի օգնէ քով հիւսիս
Քեզ եմ տուել իմ Ախուրեան, իմ անառիկ մեծ Մասիս
Ե՛րբ կը լսեմ աւետեաց լուր, ուրախութեան աւետիս.
Սպասում եմ այցելութեան, ոչ մի տեղից լուր չըկայ:

ՓԷՍԸ

Ել չեմ սիրում, ատեցի, կարմիր ունգ ալ ֆէսը
Ահագին աղմուկ հանեց արաւ զալմաղալ ֆէսը.
Իմ եղբարցս արիւնով ներկըռած ծալծալ ֆէսը,
Ձեմ կարող գլխիս դնել մեղքերու ջուր ֆէսը.

Թեթև բրդից յօրինուած հինգ տասը մսխալ ֆէսը,
Դարձաւ ծանր, ահագին երկաթէ կոպալ ֆէսը:

Իրտեմ, շուտով կը փայլէ քառաթև արեգակը,
Աստղերու հետ կը կորչի մեծամիտ լուսնիակը.
Էլ ոչ ոքից չի սիրուի արիւնաներկ գտակը,
Շուտով կը սնանկանայ հնարող հեղինակը.
Կտոր-բրդուճ կը դառնայ ոչխարաց օտի տակը
Արիւնարբու թունաւոր օձ ու սխալալ ֆէսը:

Չուր տեղը դոյն են զրկում ներկելու Եւրոպայից
Նա ամեն օր ներկուում է արիւնով Ասիայից—
Մէկ ժամանակ կարմիր փայլ կառնէր Բուլղարիայից,
Այժմ թողեց այն տեղը, սկսեց առնել Հայից.
Հարիւր տարի չի քաշիլ դուրս կը նետուի մօտայից,
Դարձել է բիւր-ծականի ցնցատի, հին շալ ֆէսը:

Մեծամտաւ, լայնացաւ, հպարտութիւն սովորեց,
Անմեղ արեան գոյներով սիրուն գոյնը պղտորեց.
Ձե ու կաղապար տուող վարպետներուն աքսորեց
Որոնց էլ բանտերու մէջ ճիճուի նման տրորեց.
Իրեն յարգող և սիրող ժողովրդին կոտորեց,
Մնաց անմարդ, անձածկող, գործեց մեծ սխալ ֆէսը:

Իմ թանգագին գլխարկիս կը մնամ հաւատարիմ
Ամենևին չը փոխել հաւատս, ուխտըս է իմ,
Իմ երկրրի գտակը, սերտ բարեկամ, մտերիմ,
Նրան չը հաւանողը թշնամիս է ռխերիմ.
Ողջ աշխարհից յարգըուած գլխիս շլեապա ունիմ
Ի՞նչ եմ անում հնացած անկար, անշուլալ ֆէսը:
1897

ՅԱՏ ՈՒՅԱՅԱՆ

Փրկութեան աւետարեք սուրհանգակը շատ ուշացաւ.
Ուրախութեան լուր աւուղ մեր նամակը շատ ուշացաւ.
Իմ մօրս եղբայրները իմ մասին իսկի չեն խօսում,
Կրթըուած, թղթիկ բերող աղանձակը շատ ուշացաւ:

Քիչ կը մնայ ունեցած յոյս ու հաւատս կորսըունին,
Խաւարը ինձ տանջում է, աշտանակը շատ ուշացաւ.
Լրիւ երկու տարի է սպասում եմ մէկ ձայնի ես,
Ողջ ժամերը կանդնեցան, ժամանակը շատ ուշացաւ:

Խեղճ հաւի արիւն խմող գոյ ուրուրը ապրում է գեռ
Երկնային մեծ հարուածը, ուժանակը շատ ուշացաւ.
Ո՛վ Զիւան, հորիզօնը կարկըտի ամպեր շատ ունի
Հաշտութեան կամար կապող աղեղնակը շատ ուշացաւ:

1897

ՀԱՅՈՒ ԲԱՆՔԱՆԻՆ

Պարձիր, հայի բըլբուլ, դարձիր Հայաստան
Օտար երկրում քնքիդ յարմար վարդ չըկայ,
Ճերմակ վարդը քեզ չի դառնալ սիրական
Սրտիդ մօտիկ կարմիր-կատար վարդ չըկայ:

Գնա, հայի բըլբուլ, քո տեղդ երգէ
Չեն հասկանալ երգդ, այստեղ յարգի չէ.
Փնտրածդ ծաղիկը դրախտում պտրէ
Յուրա աշխարհում մշտադալար վարդ չըկայ:

Սեպտեմբերը եկաւ, աշունք է, աշունք.
Թոշնել, թառամել են, տխրել են ծաղկունք.
Յարգանք պահանջելու չունիս իրաւունք
Որովհետեւ քեզ սիրահար վարդ չըկայ:

Ձիւան, հայի երգը հայի մօտ կանցնի,
Հայ բըլբուլը օտար երկրում չի ապրի.
Անտեղի մաշուելով իզուր կը մեռնի
Այս կողմերը նորա համար վարդ չըկայ:

Ի Բ Ե Ի Ո Ի Ն Բ

Բող ես մշակ լինիմ, դու եղիր իշխան—
Պատուիս ու կրօնիս, հացիս մի դիպչի.
Թէ կուզես հաշտ ապրինք, բարի հարեան,
Պատուիս ու կրօնիս, հացիս մի դիպչի:

Անհատական իրաւունքս է ամեն ժամ,
Իմ պարտքն է աշխատեմ, ոչ ոքի չը տամ.
Թէ կուզես իրար հետ մնանք բարեկամ,
Պատուիս ու կրօնիս հացիս մի դիպչի:

Անպատիւ մարդու մօտ չի լինի հաւատ
Պատիւ չեղած տեղը հաց չըկայ առատ.
Կը ցանկաս որ չանեմ քեզանից դանդաւտ
Պատուիս ու կրօնիս, հացիս մի դիպչի:

Բնաւ չեմ նախանձի քու ճոխ սեղանին
Քու սսկուն, արծաթին, քու գանձարանին.
Այս երեքով կապրի աշըղ-Ձիւանին
Պատուիս ու կրօնիս, հացիս մի դիպչի:

Խ Ե Ն Թ Ո Չ Խ Ա Ր Ն Ե Ր Ը

Մըրի միջից ելան, մըրջուրը մտան—
Երջանկութեան հասան խենթ ոչխարները.
Բորենուց փախչելով, դայլի ճանկն ընկան—
Տէր ու պաշտպան գտան խենթ ոչխարները:

Տեղերը մնացին այծերը խիզախ,
Պողերը սրեցին, կռուեցին անվախ.
Թողին գոմ ու արօտ և սիրուն փարախ,
Խրանեցան ու փախան, խենթ ոչխարները:

Իրանց տեղը կեմով էին կապկապած,
Այլ տեղ պողպատ շղթան վզերը անցած.
Խօրովածի համար յարմար արարած,
Կաթ ու բուրբ ի կուտան խենթ ոչխարները:

Իրանց հին հովիւը իրանցից խելառ,
Կոտորեց չափազանց մատաղահաս գան.
Այդ հարուածը եղաւ նրանց բուն պատճառ,
Որ տարագիր եղան խենթ ոչխարները:

Հգօր հովուի հօտի հետը միացան,
Փրկըռեւելաւ էլ յոյս չըկայ յաւիտեան.
Իրանը իրանց պատրաստեցին գերեզման,
Հագիւ հանդստացան խենթ ոչխարները:

1902

ՀԱՐԱԵՆ ԳԻՏՈՒ ԳՐԵ

Աւետաբեր խօսնակը հայուն հարաւէն պիտի գայ,
Կսպասեմ եւ յոյս ունիմ, դարուն հարաւէն պիտի գայ.
Հիւսիսը պէտք է հրամայէ, թախանձէ իսկապէս,
Իմ սիրուհին պճնըռած, սիրուն հարաւէն պիտի գայ:

Արեւելքը ոչ մի ժամ արեւմուտքից բան չսպասէ,
Քաղցրախօս մխիթարիչ թռչուն հարաւէն պիտի գայ.
Փրկիչը հարաւային կողմից եկաւ մեզ փրկելու,
Այնպէս էլ մեծ առաքեալ արթուն հարաւէն պիտի գայ:

Շատ վաղուցուայ ամուլը յղի այժմ կարծում են
Երբ լինի արու զաւակ, արբուն հարաւէն պիտի գայ.
Երբ բարով մկրտութեան հասնի մանուկը, ով Զիւան,
Կնքողից բարձրապատիւ անուն հարաւէն պիտի գայ:

16

Ծ Ի Ր Ը Ն Ի Ծ Ը Ո

Ես մի ծառ եմ ծիրանի,
Հին արմատ եմ անուանի.
Պտուղներս քաղցրահամ,
Բոլոր մարդկանց պիտանի:

Հին ծառ եմ արեւելեան,
Չունիմ որոշ այգեպան.
Տունկերս ամեն երկիր
Ընկած են բաժան բաժան:

Ապրում եմ խեղճ, միայնակ,
Որոշ ծառի չըբի տակ.
Հիւթս որդունքն է ծծում,
Իմ տունկերուս փոխանակ:

Տունկերս ուր էլ որ գնան,
Թէպէտ նոյնը կը մնան,
Բայց օտար հողի վերայ
Չեն աճիլ, կը չորանան:

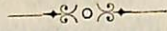
Արեւելքում ինձ անկեց,
Երբ որ Տէրը ստեղծեց.
Ասաւ աճէ, բազմացիր,
Մի այգի էլ ինձ տուեց:

Ուղարկեց մի այգեպան,
Հարաւից հսկայ իշխան.
Այն հսկայի անունով
Կոչուեցայ ծառ Հայկական:

1001
045C

Չորս հազար տարուայ ծառ եմ,
Մարմինս պինդ, կայտառ եմ,
Թէև ոյժս պակաս է,
Բայց անունով պայծառ եմ:

Հ Ա Յ Ր

Ուղտի պոչ է բախտը հայոց,
Ոչ կաւելնայ, ոչ կը պակսի:
Գնես հազար տեսակ հալոց,
Ոչ կաւելնայ, ոչ կը պակսի:

Թէ Թուրքիոյ մէջ տկարանայ,
Ռուսիայում կը զօրանայ,
Հայը կայ և միշտ կը մնայ,
Ոչ կաւելնայ, ոչ կը պակսի:

Թէ մեզնից մի հայ դուրս գնայ,
Տեղը մի քուրա հայ կը դառնայ,
Հաշիւը իւր տեղը կուգայ
Ոչ կաւելնայ, ոչ կը պակսի:

Թշնամու կարծիքը թիւր է—
«Ուր որ գնայ նա լաւ հիւր է»:
Հայ ազգը ճշիկ աղբիւր է,
Ոչ կաւելնայ, ոչ կը պակսի:

Կեանք ունենայ մարդավայել,
Գուցէ թուով դառնայ յաւել:

Ատուած այսպէս է կամեցել,
Ոչ կաւելնայ, ոչ կը պակսի:

Զիւան, հայը ջուկ, իւր գլխին,
Երկիր չի ունենայ առանձին,
Նախանձները թող չը տրամին,
Ոչ կաւելնայ, ոչ կը պակսի:

1895

Թ Ո Ղ

Թող ինչպէս ընկել եմ, այնպէս վեր կենամ,
Դիմակաւոր ընկեր, խրատդ պէտք չէ:
Թող իմ հօրս, պապիս ճամբովը գնամ
Հաւատ ունիմ, քու նոր հաւատդ պէտք չէ:

Այն գունով կը մեռնիմ, ինչով որ ծնայ,
Չեւք մի տար իմ վերքիս, թող այնպէս մնայ,
Մի կտրատիլ ծառիս ճիւղերը, գնա,
Վնասատու կոպիտ մկրատդ պէտք չէ:

Միայն դու Զիւանուն եղբայր անուանէ,
Միւս ծրագիրդ մաքիցդ հանէ,
Իմ բլբլած տունս ինձ բաւական է
Քեզ լինի, բարեկամ, պալատդ պէտք չէ:

1899

ԹՈՂ ՄՆԵՑ

Թող մնայ մէկ ժամանակ, առիւծը թմրած թող մնայ
Խաժամուժ կենդանիներու մէջը ընկած թող մնայ.
Մեռածը չի ողջանալ, գլորուածը վեր կը կենայ.
Թոյլ թուէք, ախոյեանն ժամը չէ, պարկած թող մնայ:

Անտեղի քաջութիւնը վնաս կուտայ իմ կարծիքով,
Երբ լինի կարկուտ, քամի, եղէքը սմբած թող մնայ.
Տաք ու պաղ փչեւովք մի գրգռեր, խարդախ թովիչ
Թող մնայ իւր բնի մէջ, վիշապը սառած թող մնայ:

Ձրի շատ գալը, խելացի, կտրելու նշան է իսկ.
Թող ծովը ծփայ յառուկ, գետը վարարած թող մնայ.
Ո՛վ Ձիւան, ամեն հայի սրտի մէջ երկար միջոց,
Հնութեան յիշատակը, կայծը բռնկած թող մնայ:

1892

ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ

Խնդան սիրուհիս, քեզ բարի վիճակ պիտի հասնի.
Մեծ Բարերարից պարգև ու պսակ պիտի հասնի.
Սրտիդ սիրածը, հոգ մի անիլ, յետ կը դայ անշուշտ,
Մօտիկ օրերս բաղձալի նամակ պիտի հասնի:

Փափուկ քնարի ձայնովը հոգիդ պիտի հրճուի
Գողթան մուսաներէն սիրոյ երգակ պիտի հասնի.
Աներկբայ եղիր փեսայի գայուն, սիրելի կոյս,
Երկնից ուղիով օդի սուրհանդակ պիտի հասնի:

Բո տխրութիւնդ ձմրայ նման փոխուելով յանկարծ,
Ձուարճալի օր, քաղցր եղանակ պիտի հասնի.
Ինչպէս Սառային, Աբրահամին խնդացուց Աստուած,
Գոյր իմ, քեզի էլ այնպիսի զաւակ պիտի հասնի:

Մեծ Բարերարը արծուի թևերու վերայ նստած,
Եղբայրներովդ քեզի օժանդակ պիտի հասնի.
Դժուրքը, Ձիւանի, էլի դրախտ պիտի դառնայ,
Չար դէի տեղակ բարի հրեշտակ պիտի հասնի:

1889

Ի Ն Չ Ո Ւ Ի Լ Ա Մ

Ինչո՞ւ լամ, երբ չեմ մանուկ, ծծկեր երեխայ, ինչո՞ւ լամ.
Լացի համար չէ ծնել սերունդը Հայկոյ, ինչո՞ւ լամ.
Շատ ժամանակ ողբացի, լացի սրգացի, բան չեղաւ,
Քանի որ ես ոյժ ունիմ, լայն ասպարէզ կայ, ինչո՞ւ լամ:

Երբ մի մարդ իւր մահովը հարիւր-հազարի կեանք կուտայ,
Ես պիտի ուրախանամ զօհուողի վրայ ինչո՞ւ լամ.
Փորձեցի, աչքով տեսայ զօրեղն է աշխարհի տէրը.
Ես լացով իմ վերքերուս հնար չը գտայ, ինչո՞ւ լամ:

Նեղ օրում մէկ դանակը հազար լացից առաւել է,
Գայլը ողբից ամենևին բան չի զգայ ինչո՞ւ լամ.
Քրտի հետ քրտի նման վարուիլ կուզէ, ո՞վ մարդ բարի,
Երբ վառօդի ձայնիցը աշխարհ կը թնդայ, ինչո՞ւ լամ:

Արքայութիւնն էլ ուժեղ մարդիկ կը ժառանգեն յատուկ,
Ծոյլ, անաշխատ լաց լինողին դրախտ չըկայ, ինչո՞ւ լամ.
Փողովուրդը կեանք կուզէ, ապրել կուզէ, յոյս տալ կուզէ.
Ես Զիւանիս անտեղի, անսիրտ, ակամայ ինչո՞ւ լամ:

1894

Ս Ա Մ Ա Յ Ի

Անոյժ, ձմրան արև դարձաւ վառարանը հայոց բախտին.
Զիւնով ծածկուած սարի պէս է տեսարանը հայոց բախտին.
Մի կողմից սառնաշունչ հողմը, մի կողմից խորշակը անդուժ
Բերանը բաց նայում է խոր գերեզմանը հայոց բախտին:

Շարունակ սրտածմլիկ վերք ու ցաւ է պտուղը դրչին,
Տխուր տրտում ու թախծոտ է վիպասանը հայոց բախտին.
Լռել է քաղցրախօս հաւը, չի երգում անուշիկ երգը,
Սգոյ օթեան է դարձել բուրաստանը հայոց բախտին:

Տալիս է ոյժ, զօրութիւն նեղ օրերում այդ ժողովրդին.
Հզօր է ամենաբարձրեալ ապաստանը հայոց բախտին.
Զիւանի, խաչի հետ լուսնին դատաւորը պիտի կանչէ.
Մօտիկ է, շուտ լինելու է դատաստանը հայոց բախտին:

1902

Գ. ՄԱՍ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱՆՂ

Տխուր փաստեր—վիշտ ու գրկանք—համաշխարհային
Թախիժ.—ցաւ ու դարտ.—Ծերտաթիւն, սղքատութիւն.
Կանկրտի ջարքաւ օրը: Սեռ օրեր:

ԽԵԼՔՆ Է, ՈՅԺՆ Է, ԵՆՏՈՅ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԸ

Երկրագնդի տէրը, երրորդութիւնը
Խելքն է, ոյժն է՝ յետոյ հարստութիւնը.
Աշխարհի պինտ պահող հոյակամ սիւնը
Խելքն է, ոյժն է՝ յետոյ հարստութիւնը:

Հին Աստուածը գրքերնու մէջն է հիմա
Կամ երկինքն է, մեզնից հեռու, բացակայ.
Երկրագնդի վրայ ուրիշ աստուած կայ,
Խելքն է, ոյժն է՝ յետոյ հարստութիւնը:

Որտեղ մի լաւ գիւտ կայ, խելօքն է գտել.
Անառիկ բերդի մէջ ուժեղն է մտել.
Նոր երրորդութիւնը չես կարող ստել,
Խելքն է, ոյժն է՝ յետոյ հարստութիւնը:

1900

Չգտում է ամենայն մարդ, աշխատում է հացի համար.
Գիւղէ-գիւղ, քաղքէ-քաղքը թափառում է հացի համար.
Ուրիշի հողին տիրանալ՝ մարդու փոքն է ստիպում.
Տէրութիւնը տէրութեան հետ կուռում է հացի համար:

Ուրանում է ազգ ու ազինք, թողնում է հայրենիքը,
Անուաղը իւր կրօնը փոխում է հացի համար.
Անտէր ու անտիրական ողորմելի աղքատ կինը
Դառնում է անբարոյական, ընկնում է հացի համար:

Եթէ հարկը չը ստիպէ ոչ ոք անազնիւ չի լինի.
Մարդը մարդուն համոզում է, խաբում է հացի համար.
Տեանում է ինքը չունի, հարեանը ունի չի տալ,
Նա գրացու տան վրայ յարձակւում է հացի համար:

Ծերունի խեղճ ծնողը քաղցից շարունակ նեղուելով,
Ո՛հ, իւր հարազատ դաւակը ծախում է հացի համար.
Ով Զիւան, երգիչն էլ ունի ստամոքս, հացի պահանջ,
Ման է դալիս, նուազում է, երգում է հացի համար:

1902

Բժիշկն առողջ, քարոզիչը՝ ապահով
Եթէ չեղան—նրանք դորժ չեն կատարել.
Աղքատ մարդը թէ լինի էլ խելքի ծով,
Ծաղր անելով կը սկսեն խանդարել:

Առողջութիւնը մի յոյս է, եռանդ է,
Տկարներուն նոր ոյժ, նոր կեանք կաւանդէ,
Ապիկար է երբ բժիշկը հիւանդ է,
Տկարներուն նա չի կարող դեղ ճարել:

Տնանկ քարոզիչը երբ խօսի խրատ,
Կասեն՝ թէ խելք ունի ինչո՞ւ է աղքատ.
Խեղճ, չքաւոր դատաւորը յուսահատ,
Մի հաւատալ, նա արդար դատ չի վարել:

Բժիշկն առողջ պէտք է, քարոզիչն անկախ,
Դատաւորը ապահովուած առանց վախ.
Փորը կուշտ, կեանքն առողջ և սիրտըն ուրախ,
Այդպէս մարդն է խեղճին միշտ մխիթարող:

1898

Մարմինդ մերկ, երեսդ պող խեղճ պառաւ աղքատութիւնս.
Ման ես գալիս աշխարհի մէջ անհալաւ, աղքատութիւնս.
Հայր Ագամ երբ դրախտից զրկուեցաւ, դու ծնար.
Խելացիները կոչեցին քեզի ցաւ, աղքատութիւնս:

Մայրդ մեռնէր երկունքի մէջ, քեզ չը ծնէր երանի.
Կեանքի ցեց, կեանքի կերիչ, ժանգ, մարդադաւ աղքատու-
թիւնս:

Շատ շատերին աղքատ ու մերկ զրկում ես այն աշխարհը,
Շատերին էլ դու թաղում ես անկտաւ, աղքատութիւնս:

Ամենաազնիւ մարդիկը քո ձեռքիցը, գարշելի,
Դառնում են ստոր, յետ ընկած, անիրաւ աղքատութիւնս.
Մարդիկ խորչում են քեզանից, պատիւ չունիս ոչ մի տեղ.
Ես քու հր արարքդ գովեմ, ինչդ է լաւ, աղքատութիւնս:

Հայրդ չեքն է, մայրդ սովը, մեծ պապդ ծուլութիւնը,
Զախորդութեան տաք սիրահար, դու ծարաւ աղքատութիւնս,
Վերջապէս Զիւանուն էլ աշխատեցար առար մէջդ,
Խորասուզուած, անառագաստ, կտարած նաւ աղքատու-
թիւնս:

1891

Մէկը իւր մեռելը կուլայ,
Մէկը պսակուի, կը խնդայ.
Մի ուրիշը պար կը խաղայ,
Այսպէս է աշխարհի բանը:

Մէկը սւտելուց կը ճաքի,
Մէկը անօթի կը մեռնի.
Մէկը յուսով նոր կը ծնի,
Այսպէս է աշխարհի բանը:

Մէկը բարձրանում է վերև,
Մէկը գլորում է ներքև.
Մէկը խելօք, միւսը խև,
Այսպէս է աշխարհի բանը:

Կան շատ մարդիկ, յիմարաբար,
Հոր կը փորեն միմեանց համար,
Որը դայլ է, որը ոչխար,
Այսպէս է աշխարհի բանը:

Այսօրուայ մարդը ունեոր,
Վաղը կը դառնայ չքաւոր.
Անբախտը յանկարծ բախտուոր,
Այսպէս է աշխարհի բանը:

Զիւան, ամեն մարդ կը տեսնի,
Աշխարհը սանդուխտէ բախտի
Որը կեղնէ, որը կեղնի,
Այսպէս է աշխարհի բանը:

1901

Անգութ Դարունը ծնաւ փոխեց մարդկութեան պատը
 Գործին ուրիշ ձև տուեց, թուլացաւ սուրբ հաւատը.
 Նոր համոզմունք հնարեց, հին համոզմունքը ջրեց.
 Նախնիքներից մեզ թողած աւանդութիւնը ցրեց.
 Ողջ աշխարհը ման եկաւ, ամեն մի բան քրքրեց,
 Իրան խելքով, կարծիքով, գտաւ հիմքը, հաստատը:

Բնագէտ գիտնականը այսպէս կարծիք է յայտնում —
 Իբր մարդը կենդանուց սերուել, առել է ծագում —
 Հմուտ աստուածաբանը չի սիրել այդպէս ուսում,
 Սուրբ գրոց հակառակ է, այդ միտքը չէ ընդունում.
 Երկրագործ դասակարգը վաղուց փորձեր է անում,
 Բնաւ յամիկ չի լինում, ջոկ ցեղ է կթաւաւոր:

Կասեն շատ գիտունները կը փնտրեն խելքերից,
 Ինչպէս երբեմն ծովը դուրս է դալիս ամերից.
 Չամաչելով մարդցեղի արարչակերպ պատկերից,
 Փոխան բարձրացնելու, ցած կը բերեն եթերից.
 Միտք պղտորող, սիրտ կտորող, ամեղցփեղ գրքերից,
 Գերադաս է ինձ համար պապիս տուած խրատը:

Զիւան, ոսկին ոսկի է, չի լինի ցինկ, յաղճապակ.
 Ոչ էլ Սիբիրու քարը Սէյլան կղզու փայլունակ.
 Մարգու մէջը հողի կայ, աներեւոյթ մի էակ,
 Անմեռ, անմահ, մշտապէս լուսեղէն երկնաբնակ.
 Ով որ կուզէ թող լինի օրանգուտանկի զաւակ,
 Ես Աղամայ թռռնիկն եմ և նորա հարազատը:

1902

Կամ պիտի շատ փող ունենաս, կամ շատ լինի գեղեցիկ,
 Կամ պիտի շատ ոյժ ունենաս, կամ շնորհք չնաշխարհիկ.
 Թանգագին ընտիր կտորից պէտք է հանդերձդ լինի.
 Պատիւդ կաւելանայ շրջանի մէջ տասնապատիկ:

Եթէ դորանց գոնէ մէկը դու չունենաս, թշուառ ես.
 Քանի ողջ ես աշխարհի մէջ, պիտի ապրիս աղքատիկ,
 Փողի ու գեղեցկութեան շնորհքի ու ոյժի տեղակ,
 Բայց թէ չունիս առողջութիւն, թշուառ ես, չես երջանիկ:

1900

ԾԵՐ ԺՈՔԱՆԵՐ

Աստուած չանէ մարդուն ապիկար ծեր ժամանակը,
 Իսկոյն կը լինի նա ցաւագար, ծեր ժամանակը.
 Թէ չունի սատար, կամ թէ զաւակ, ծեր ժամանակը,
 Պէտք է դեգերի անմխիթար, ծեր ժամանակը.
 Տքնի պիտի ապրուտի համար ծեր ժամանակը,
 Ընկնի ակամայից սար ու քար, ծեր ժամանակը:

Դժուար է ծերին ճանապարհը՝ եթէ մոլորուեց,
 Գտնել չի կարող ուղղութիւնը, միտքը ցնորուեց.
 Աղքատ ծերունին սայթաքելով ոտքը խօտորուեց,
 Գայթակղութեան վիհը մտաւ, խիղճը խմորուեց.

Երջանկութիւնից թշուառութեան մէջ թէ գլորուեց,
Կը դառնայ յատուկ կաթուածահար ծեր ժամանակը:

Մարդը քանի որ պատանի է, փոքրահասակ է,
Նաանդը վառ է, արիւնը շատ, սիրտը կրակ է.
Պատուով թէ ուժով երիտասարդ, անձը դանակ է.
Սիրով կը տանի որքան էլ ծանր բեռի տակ է.
Հասակն առածի կարծում ես բախտի դուռը վակ է,
Պէտք է գթացող և բարերար՝ ծեր ժամանակը:

Երբ ծերանում է գրողը, դառնում է խաղաղ ծով.
Փոքրիկ նաւակը իւր վրայից կանցնի ապահով.
Թէ ունի բարեկամ իրան դառնում է ջադագով.
Թէ չունի, բնական է՝ տունը պէտք է տիրէ սով.
Էլ նա չի կարող բան յօրինել վառվառն հոգով,
Նրա գրիչը կառնի դագար ծեր ժամանակը:

Մարդը միակերպ չի մնալ, փոխում է շարունակ,
Յաջողը ծախսող կը լինի, ձախտողըն յաջողակ.
Մշակը տանուտէր կը լինի, տանտէրը մշակ,
Կեանքը խաբուսիկ պտտկեր է, ծաղր է նշաւակ.
Թէ պիտի ունենայ Ձիւանը եղկելի վիճակ,
Աստուած իմ, արա համբերատար ծեր ժամանակը:

1892

ՕՏԵՐԸՆԻ ԶԳՆՅՄՈՒՆԵՐԸ

Չաւակի և գերդաստանի տէր մարդը,
Օտար երկրում բարեկենցաղ չի լինի.
Երբ որ կը հեռանայ որդեօէր մարդը,
Կը տխրի, երեսում ծիծաղ չի լինի:

Պանդուխտ աղքատ մարդուն կոտրած է թևը,
Կարծես թառամել է կենաց տերևը.
Ամպի տակից դուրս չի գալիս արևը,
Խեղճի լոյսը անշամանդաղ չի լինի:

Աւելորդ է գերդաստանի տէր մարդուն,
Հեռու տեղ գնալը թողած տեղ ու տուն.
Ցերեկը անհանգիստ, գիշերն առանց քուն,
Ամենևին մի օր խաղաղ չի լինի:

Ձիւան, պանդուխտ մարդն է ալեկոծեալ ծով,
Բախտ է, թէ որ մի օր մնայ անխուով.
Չնչին առարկայից կառնուի շուտով,
Երբէք նրա սրտի հետ խաղ չի լինի:

1884

ՆՆՕԹԻ ՄԱՐԴԸ

Ոչ աղօթք է անում, ոչ ուրախութիւն,
Առանց գործ, անսուաղ, անօթի մարդը.
Թէ քիչ էլ ունեցաւ մտավախութիւն,
Կը մահանայ շատ վաղ, անօթի մարդը:

Թէ անունդ չը գտաւ՝ մինչ անգամ ժիրը
Թողնէ ու կը փախչի տունը, երկիրը.
Ամեն բանից բարձր է հացի խնդիրը,
Կը փնտրէ անյապաղ անօթի մարդը:

Քաղցածը չի գիտեր կրօն, սէր, հաւատ,
Ոչ հայրենիք, ոչ ազգ և ոչ հարազատ.
Որս է փնտրում քաղցած գայլին համեմատ,
Կըլ գառնայ մէկ ճիւղ աճածի մարդը:

Քաղցածը թէ չունի ուտելու մէկ բան,
Կըլ գառնայ գիշատիչ, կատաղի գաղան.
Ստամոքսը հանգիստ չի տալ մէկ վայրկեան,
Ի ու չես տեսնիլ խաղաղ, անօթի մարդը:

Զիւանի, քաղցածը թէ որ օտար է,
Օտար երկրում բոլորովին տկար է.
Քարից կակուղ ինչ էլ որ տաս, յօժար է,
Զի շոկիլ տաք ու պաղ անօթի մարդը:

1897

ԻՄ ԳՆՏՆԵՐԿՈՒԹԻՒՆԵ

Քատարկ եկայ, դատարկ կերթամ աշխարհից,
Բան չը բերի՝ որ բան տանիմ իմ հետս.
Ես էլ կը ընթանամ այն ճանապարհից,
Որտեղից որ անց է կացել իմ դէտս:

Կարծես իբրև ստուեր ես աշխարհ եկայ,
Օրերս անցան, ես մի բանի պէտք չեկայ.
Որսորդ եղայ, որսի երես չը տեսայ.
Չը դիպաւ նշանին, խոտորուեց նետս:

Զիւան, բան չը տեսայ բացի գրկանքից.
Ընկճուեցայ մարդ ընկերի տանջանքից.
Ես ինչ պիտի շահուեմ անցաւոր կեանքից,
Քանի որ չէ շահուել իմ մեծ վարպետս:

1898

ՄԷԿՆ ՈՒ ՄԷԿԸ

Մարդկանց արարքը տեսնելով,
Խանդարուած կարգը տեսնելով,
Նրանց գէշ վարքը տեսնելով,
Թէ գիտուն ես, շուտ կը մաշուիս,
Խելագար ես՝ վնաս չունի:

Անգութ, անզգայ է աշխարհ,
Մարդիկ իրար ջարդող և չար.
Խեղճն է հողերուն հաւասար.
Զգայուն ես, շուտ կը մաշուիս,
Իսկ թէ քար ես՝ վնաս չունի:

Հեղեղն ելել է ահագին,
Քարուքանդ է անում չորսդին.
Կործանում է տունը ազգին,
Իմաստուն ես, շուտ կը մաշուիս,
Թէ յիմար ես՝ վնաս չունի:

Տես եղբարցդ օրը, Զիւան,
Ման են գալիս թափառական.
Քաղցած ու մերկ կիսակենդան,
Թէ արթուն ես, շուտ կը մաշուիս,
Թէ տխմար ես՝ վնաս չունի:

1896

Մարդ կայ զարդարուած է ոսկով, արծաթով,
Մարդ կայ՝ որ կաշիէ քամար էլ չունի.
Մարդ կայ ուրախութիւն կանէ շաբաթով,
Մարդ կայ՝ որ մի աւուր պաշար էլ չունի:

Հաւասարութիւն, բան, չի լինի, սուտ է.
Որքան որ աշխատին, զուր, անօգուտ է.
Մարդ կայ իշխան-ձուկը տապակած կուտէ,
Մարդ կայ որ աւելուկ բանջար էլ չունի:

Ճիշտ է որ ասում են աշխարհում բախտ կայ.
Որին կը հանդիպի, որին թոյլ կուտայ.
Մարդ կայ հանգիստ նստած բաժինը կուգայ,
Մարդ կայ գիշեր ցերեկ դատար էլ չունի:

Ձիւանի, անբախտի օրն է միշտ խաւար,
Բախտաւորը ունի յաջող ճանապարհ.
Մարդ կայ որ հօտերուն չըկայ թիւ համար,
Մարդ կայ որ մէկ նիհար ոչխար էլ չունի:

1895

Տրտմութեան օթեան, սգոյ տուն աշխարհ,
Քո մէջդ ոչ մի մարդ անցաւ չի մնայ.
Լացով, հարցս նման ընկայ ճանապարհ.
Յաւերդ գգուեցի, երբ մօրից ծնայ:

Քո փառքերդ չնչին, պարգևներդ սուտ,
Կրկին կը պահանջես ստացողից շուտ.
Երբէք մի մարդ քեզնից չի քաղեր օգուտ,
Յաւով կը ծնանի, ցաւով կը գնայ:

Փրկիչդ խաչեցիր սվ անհարազատ,
Միթէ մարդ քեզ նորէն կընծայէ հաւատ.
Ձիւանս քեզանից տրտմութիւնից դատ,
Թէ իրաւն ասեմ, ես ոչինչ սնայ:

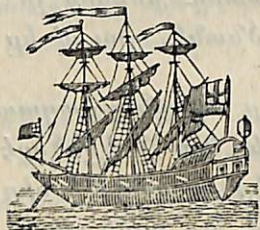
1874

Խաղաղ, առանց ցաւի, երջանիկ մարդիկ
Գտնել կուզես, գերեզմանօցը գնա.
Մարդիկը թշուառ են, չըկայ երջանիկ.
Կուզես քաղաք, կուզես ամրօցը գնա:

Մարդիկ առհասարակ թշուառական են.
Լոկ ապրուստի համար, ինչ ասես կանեն.
Մէկ ծայր հացի համար, իրար կսպանեն,
Տանից դուրս ել դու մէկ՝ փողոցը գնա:

Ո՛վ Զիւանի, դու մի ամիս գարուն ես.
Զգան, շուտով կանցնիս, թէ որ արթուն ես.
Կը յարգեն, կը պատուեն, քանի սիրուն ես,
Երբ ծերանաս, գրողի ծոցը գնա:

1886

Դ. ՄԱՍ

ԱՇՈՒՂԻ ԽՐԱՏԸ

Բարոյակիս, քարոզ. խրատիչ, յորդոր. յոյս, բաղձանք—
կոչ.— Հառատ յաջողութեան. Եզրակացութիւն:

ԽՐԸՏ ԸՆԿԵՐԻՍ

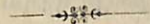
Խմ ձախորդութեանս մի խնդայ, ընկեր,
Քեզ էլ կը պատահի այս բանը մէկ օր.
Դու վարը կը նստիս, ինձ կը կանչեն վեր,
Բախտերս կը փոխէ շրջանը մէկ օր.

Փողի վերայ յոյս մի դներ յաւիտեան.
Մանի ու դուրս կուգայ շատ մարդու գրպան.
Բախտի բերմամբ ծառան կը լինի իշխան,
Իսկ ծառայ կը դառնայ իշխանը մէկ օր:

Փնտրես ու չես գտնիլ մի խեղճ աւանակ,
Քու զարդարուած նժոյգ ձիուդ փոխանակ,
Ամեն անգամ ձիդ չի տանի մրցանակ,
Ուրիշին կը մնայ մէյտանը մէկ օր:

Քու ընկեր Զիւանուդ խօսքերը միշտ լուր,
Առաքինութիւնը պինդ բռնէ ամուր.
Մեռնելիս կը դառնաս հողին կերակուր,
Մտնելով սե մահի ուռկանը մէկ օր:

1897

Երկուդ փուշը ձեռ չի ծակիլ, արին կառնէ կամացուկ.
Խաղաղ շուրը ձայն չի հանիլ, մարդ կը խեղտէ միշտ ծածուկ.
Հաչող շունը ձայն է տալիս որ գալիս է քեզ վերայ.
Դու այն գամբուից երկիւղ կրէ՝ որ չի հանել ձայն ու ձուք:

Առաւօտուն թէ ամպերը կարմրած չեն՝ վախ չը կայ.
Հորիզոնը սև էլ լինի, այն օրը անձրև չի գայ.
Թէ սագերը գրգռուած չեն, կարկուտից մի վախենայ.
Հազարաւոր տարիներուց փորձըւած բան է յատուկ:

Ստախօսը երգուել գիտէ, գողը կեղծ արգարանալ,
Քամոտ ամպի բնութիւնն է առանց անձրև սրտտալ.
Լիք կարասը լուռ կը մնայ, ամենևին ձայն չի տալ,
Չանգակի պէս զողանչում է՝ ուր որ կայ դատարկ պուտուկ:

Երկու երեսանի մարդը, Ջիւանի, սրուած քար է.
Երկու սէր մէկ սրտի մէջ պահելը անհնար է,
Երկու մեծ գործ մէկի ձեռքով կառավարել դժուար է.
Մի ձեռքում չի տեղաւորուի երկու մեծկրակ ձմերուկ:

1899

Եթէ մարդը մարդուն բարի կամենայ,
Ոչ կուի կը լինի, ոչ աղքատութիւն.
Բնութեան մէջ երբէք վատութիւն չըկայ,
Մարդիկ իրանք են ստեղծում վատութիւն:

Թէ մարդասէր լինի ամեն գիտնական,
Ուղին կը հարթուի բոլոր մարդկութեան.
Ողջ իմաստունները թէ խելք խելքի տան,
Ամեն ցաւ կը գանի շուտ վարատութիւն:

Այսօր թէ ուզենան մարդասէրները,
Մէջտեղից կը վերնայ գոռ գիշակերը.
Եթէ համաձայնեն բարի ազգերը,
Ամեն խեղճ ազգ կստանայ ազատութիւն:

Նախանձը մարդկութեան համար չարիք է,
Սէրը պաշտելի է, կենաց կարիք է,
Կամեցողութիւնը մի մեծ բարիք է,
Կը սփռէ աշխարհին յորդ առատութիւն:

Ճանապարհ խանգարող ժայռ քարը հանուի,
Սիրոյ արտերու մէջ որում չը ցանուի,
Արդարութեան ձայնը թէ չը խափանուի,
Չի պատահի տրտունջ, յուսահատութիւն:

Սուրբ հոգու փոխարէն չարը վատհամբաւ,
Տարածեց աշխարհի վրայ մահ ու ցաւ.
Նրա համար մարդկանց կեանքը կարճացաւ,
Չըկայ առաջուայ պէս արեւաատութիւն:

Թէ հիմնուի միջազգային դատարան,
Առանց կռիւ վէճերը կը վերջանան.
Թէ ազգերը իրարու եղբայրանան,
Նոր կը շինուի հիմնաւոր հաստատութիւն:

Ինչքան մշուշապատ լինի մեծ սարը,
Ձուրը չի կորցնիլ իւր ճանապարհը.
Գետինը չի մնալ շինութեան քարը,
Եթէ լինի անկեղծ գնահատութիւն:

Բարեգործութիւնն է կեանքի մեծ սիւնը,
Եռացնող մարդկանց սիրտն ու արիւնը.
Աշխարհներ կը շինէ ոգործութիւնը,
Հարուստները թէ չանեն ժլատութիւն:

Ձիւանի, ազգերուն Տէրը տար նոր կեանք,
Պատերազմը համարէին ամօթանք.
Աշխարհը կստանար օրիշ կերպարանք,
Կունենար դրախտի համեմատութիւն:
1899

ԽՈՍՏՈՎ ԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նեղութիւն քաշելս, այլոց նեղութիւն տալուցս ծագեց.
Չափազանց իմ խոնարհուելս, հպարտ մանգալուցս ծագեց.
Գիտես թէ իսկապէս մէկը փոխեց սիրուն օրերս լաւ,
Հիմիկուան իմ լաց ու սուգը, առաջուան խնդարուցս ծագեց:

Առանց մտածելու նրա խորութիւնը, մտայ ջուրը.
Խորասուզ լինելս ծովում, յիմար լողալուցս ծագեց.
Տկար խեղանդամի դիմացը կանգնելով տնազ արի,
Այժմ հաստատ կազարս, կեղծ ոտով կաղալուցս ծագեց:

Ձէր անցնում մտքիցս անգամ թէ աշխարհը նեղութիւն կայ.
Լուելս, խեղճանալս, մեծ, դուռդ խօսալուցս ծագեց.
Ձիւանի, անուսում մարդու խաւար է մտքի աշխարհը,
Յետագիմութիւնս կարծեմ տգէտ մնալուցս ծագեց:

1898

ԸՆԿԵՐ

Բարի, գեղեցիկ, առաքինի ընկերը՝ մարդուն
Փայլեցնում է արեւի պէս պատկերը մարդուն.
Ինչ մարդ ունենայ իւր մօտը հաւատարիմ ընկեր,
Յերեկի նման անցնում է մութ գիշերը մարդուն:

Կեանքդ նուիրես ընկերի լաւին, քիչ է դարձեալ,
Այնպէսն է հոգեկան լուսատու լապտերը մարդուն.
Ընկեր եմ ասում, Սատուածավախ, ճշմարիտ ընկեր,
Որ բարձրացնէ աստիճանը միշտ վերը մարդուն:

Թշնամիները իւր վերայ գալած ժամանակը,
Կտրիչ, հարազատ ընկերն է սուսերը մարդուն.
Ով որ ունենայ մտերիմ ընկեր, Ձիւան աչքդ,
Ձի սպիտակեր ամենեւին մէկ հերը մարդուն:

1874

Ամեն Հոմերոս մէկ Զօրիոս ունի,
 Ամեն Մովսէս՝ մէկ հատ փարաւոն ուժեղ.
 Ամեն կոկորդիլոս մէկ հիլոս ունի,
 Ամեն գեղեցկուհի՝ մէկ կոպիտ ագեղ:

Ամեն երգող Դաւիթ մէկ Սաւուղ ունի,
 Ամեն ծառ էլ դառն, խակ պտուղ ունի,
 Ամեն հոյակապ տուն մէկ հատ խուղ ունի,
 Ամեն բարոյախօս՝ մէկ արեւոյցփեղ:

Արեգակի դէմն էլ սև-մութ ամպեր կան,
 Սոխակն էլ ագռաւին ունի ախոյեան.
 Օձն էլ ողնու ձեռքից միշտ լաց ու կական
 Անելով մեռնում է անճար ու անդեղ:

Նաւ չըկայ որ թաթառից չը վախենայ,
 Ծով չըկայ որ կոհակ ալիք չունենայ.
 Բարձր սարի գլխին միշտ ձիւն կը տեղայ,
 Մեծ մարդկանց կը դիպչի հարուածը զօրեղ:

Ամեն Զիւան ունի մէկ ծեր դիմագիր.
 Առանց երկրաշարժի չըկայ մի երկիր.
 Սև ունի իւր գէճը ամենայն կարմիր,
 Փոխան ուրախութեան սուգն է բռնում տեղ:

1896

Զախորդ օրերը ձմրայ նման կուգան ու կերթան.
 Վհատելու չէ, վերջ կունենան, կուգան ու կերթան.
 Դառն ցաւերը մարդու վերայ չեն մնայ երկար.
 Որպէս յաճախորդ՝ շարուեշարան կուգան ու կերթան:

Փորձա՞ք, հալածանք և նեղութիւն ազգերի գլխից,
 Ինչպէս ճանապարհի կարաւան կուգան ու կերթան.
 Աշխարհը բուրաստան է յատուկ, մարդիկը ծաղիկ,
 Որքան մանուշակ, վարդ, բալասան կուգան ու կերթան:

Ոչ ուժեղը թող պարծենայ, ոչ ակարը տխրի,
 Փոփոխակի անցքեր զանազան, կուգան ու կերթան.
 Արևը առանց վախենալու ցայտում է լոյսը,
 Ամպերը գէպի աղօթարան կուգան ու կերթան:

Երկիրը ուսեալ զաւակին է փայփայում մօր պէս,
 Անկիրթ ցեղերը թափառական, կուգան ու կերթան.
 Աշխարհը հիւրանոց է, Զիւան, մարդիկը հիւր են,
 Այսպէս է կանոնը բնական, կուգան ու կերթան:

1892

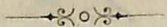
Որ սարին դիմեցի, վերան ձիւն եկաւ,
Որ ծառը բռնեցի՝ պրծաւ արմատից.
Որ մեծին խնդրեցի, ինձի տէր չեղաւ,
Որին սուրբ կարծեցի, դարձաւ հաւատից:

Լալով, հզօրների դուռը բաղխեցի,
Ինձ տկարիս պաշտպանութիւն խնդրեցի.
Որ հարուստին խեղճութիւնս յայտնեցի,
Ասաւ վաղուց ձանձրացել ենք աղքատից:

—Այլոց խաղաղ կեանքը զուր մի խանգարել,
Ուժեղը տկարին չի մխիթարել,
Ով ոյժ չունի, նա չի կարող կեանք վարել—
Այս խօսքերը լսեցի ես շատ շատից:

Հաւաքեցի ես ոյժերս ինձ վերայ,
Կրկին ես ինձանով սփոփանք գտայ.
Տեսայ որ օտարից բնաւ յոյս չըկայ.
Դարձեալ ես հանեցի փուշը իմ մատից:

Ձիւան, պապիդ տունը մնացած հնուց,
Նորոգուած կը տեսնես այսօր կամ էգուց.
Արևը կը ծագէ վիրաւոր մարդուց,
Լոյս կը ծնի արիւնդուայ ճակատից:

Երբ որ Աստուած կամենայ տալ մեր ազգին բարի կեանք,
Կուտայ առաջ մեր հայոց հարուստներուն խղճմտանք.
Մեր ազգի հարուստները անտարբեր են, յիրաւի,
Հաղարէն մէկ՝ հայրենեաց համար նրանք չեն ցաւի.
Չեն մտածեր թէ ունին եղբարք քաղցած ծաբաւի,
Նրանց մէջը շատ չը կայ խղճի նշոյլ, դողովանք:

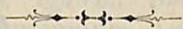
Աշխարհի մէջ միշտ այս է ամենազարմանալին.
Հարուստների ձեռքումն է ազգի բախտի բանալին.
Դէպքը այսպէս է բերել, սա է անիմանալին,
Սօրանցից պիտի յուսայ բարիք թշուառ խղճալին.
Վարուիլ նրանց հետ սիրով, այս է յատուկ ցանկալին,
Մինչև նրանց որդիքը ստանան լաւ հրահանգ:

Այնուհետև կը բացուի բախտի դուռը համարձակ,
Ամեն մարդու բաղձանաց համեմատ առհասարակ.
Նրանք կը դառնան բոլոր ժողովրդին օրինակ,
Ամենը իւր քսակից դնելով ջուկ հանգանակ,
Կը սկսուի յաջողուիլ գործը այսպէս շարունակ.
Պարտքերը ձանաչելով, էլ չեն սիրեր աղաչանք:

Կազմում է բացառութիւն առատասիրտ իշխանը,
Ամեն բարի գործի մէջ ցոյց տալով իւր նշանը.
Բաց է ամեն ժամանակ նրա շտեմարանը,
Այնպէս մարդը կստանայ արժանի գովասանք.
Եւ աղքատաց համար էլ պատրաստ է միշտ սեղանը,
Վարձը վերնուստ կստանայ՝ որքան կրէ շարչարանք:

Աստուած ամենաբարին ամեն մէկին հաւասար,
Ստեղծել է աշխարհի մէջը ապրելու համար.
Բայց ինչո՞ւ է մինն աղքատ, մինը ունի մեծ գումար,
Սա բնիս է թէ գիտութիւն, արի կազմէ գաղափար.
Ես Զիւանի երգիչս մտածում եմ անդադար,
Հարստութիւն գտնելու հարկաւոր է աշխատանք:

1880

Գ Ի Ի Ր Ն Ի

Մարդկային ցեղի սկիզբը, վախճանը Աստուած գիտէ.
Լայնածաւալ տիեզերքի սահմանը Աստուած գիտէ.
Գիտնականները բնաւ եզրակացութեան չեն հասել.
Աներևոյթ գերբնական խորանը Աստուած գիտէ:

Շինողը ինքն է իմանում իւր շինածի գաղտնիքը,
Թեփի մէջ է խելահաս գիտուններու նոր կարծիքը.
Ուրտեղ է մաքուր սրբերու, արդարոց հայրենիքը,
Պահուած է, մարդ չգիտէ սուրբ կայանը Աստուած գիտէ:

Որդին՝ հօրը, թողը՝ պապի իրաւունքն է պաշտպանում,
Բնական է, որ զաւակը մօր պէս է արտասանում.
Ամենայն ազգ ինքը իրան ուղղափառ է անուանում,
Մինչ չը մեռնի չի յայտնուի, այդ բանը Աստուած գիտէ:

1902

Ե. ՄԱՍ

ԱԶՆԻՒ ՍԷՐԸ

*Սէր իսկական եւ անկեղծ, աշուղր եւ սիրտոնիկ: Խրատ
հայ աղջկան. գովեստ հայ օրիորդիկ: Ամուսնական
կեանք:*

Ս Ի Բ Ո Ւ Ն Ի Կ

Մաքուր նազելի կոյս, տեսքդ վառվառն—
Ծաղիկներն են տուենլ, թէ աստղերը քեզ,
Հայրըդ է պարզենլ, թէ մայրդ սիրուն,
Այդ կրակոտ, փայլուն, սև աչքերը քեզ:

Կուրծքդ էլբրուսի սպիտակ ձին է,
Սրիւնդ էշխանի մաքուր արիւն է,
Դա մի չնաչխարհիկ հարստութիւն է,
Փառքի կը հասցնէ քո պատկերը քեզ:

Դու Ձիւանու հարսնացուն ես, սլ քոյրիկ,
Միթէ պիտի դառնաս ուրիշին հարսիկ,
Մրցում են իրար հետ քու մասին, աղջիկ,
Աշխատում են տիրել օտարները քեզ:

1902

Գ Ա Ձ Ի Լ

Նազելոյս ամպ է իջել արևի պէս վառ երեսին.
Սգւորի պէս սև շղարշ է ծածկել պայծառ երեսին.
Աչքերի և ունքերի սևութիւնը չէր բաւական,
Որ նորից մութ քող է առել կոյսը կայտառ երեսին:

Կաթնաբուղի բերանը փակ, աչքերըն արդէն դալկացած,
Խաւարը գիշերի պէս պատել է պատկառ երեսին.
Մէկ տարի կայ, չեմ գիտեր, հիւանդ է, ինչ է տիրուհիս,
Կտրել է, վերացել է ժպիտը իսպառ երեսին:

Մարտը դարուն գիտնալով զգոյշ չը պահեց ինքնիրան,
Գոյնը որ թօթափել է, ցուրտըն է պատճառ երեսին.
Տապալեց յոյսդ օգապարիկի նման, Զիւանի,
Հարաւից յանկարծ փչեց ահուելի թաթառ երեսին:

1885

Գ Ե Ղ Ե Ճ Կ Ո Ւ Հ Ո Ւ Ն

Շառագոյն վարդ այտերդ խնձոր են դրախտային.
Համեստ վարքդ տեսնողը քեզ չի կարծեր հողածին.
Նրան այնպէս կը թուայ, հրեշտակ ես երկնային.
Ո՞վ կարող է չը սիրել քեզ նման գեղեցկուհուն:

Հիւանդը կառողջանայ պատկերիդ մտիկ տալով,
Ծաղկունք բարև կը բռնեն, երբ տեսնեն քեզ ման գալով.
Թռչունները դէմ կուգան, երգելով, պաշ խաղալով,
Ո՞վ կարող է չը սիրել քեզ նման գեղեցկուհուն:

Հոգերուխղ բերանիցդ կենդա ութիւն կը բուրէ.
Կեանք տուող, սնունդ տուող կազդուրիչ կերակուր է.
Պռունկներիդ կաթիլը անմահութեան սուրբ ջուր է,
Ո՞վ կարող է չը սիրել քեզ նման գեղեցկուհուն:

Քեզ սիրում եմ սուրբ սիրով, պիտի սիրեմ, գեղեցիկ,
Ա՛խ թէ դուն էլ ինձ սիրես, ես կը լինեմ երջանիկ.
Ատամներդ մարգարիդ, շրթունքդ ակ մեղեսիկ,
Ո՞վ կարող է չը սիրել քեզ նման գեղեցկուհուն:

Բոլոր մարդիկ եղբայր են քեզ համար, համեստ սիրուն.
Դու խտրութիւն չը գիտես, չես ջոկել ազգ ու անուն.
Սիրոյ վճիտ պարզ ջուրը և աղբիւրը դուն ես, դուն,
Ո՞վ կարող է չը սիրել քեզ նման գեղեցկուհուն:

1899

Կ Ե Ա Ն Ք Ե Լ Ը Ռ Ի Հ Ա Մ Ե Մ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ն

Ք է քու աչք ու ունքդ սև են, ո՞վ չքնաղ,
Ես էլ դորանց դէմը բախտ ունիմ շատ սև.
Թերթիչներդ թէ լսիդ տան շամանդաղ,
Իմ արևս ամպամած է, հաստատ սև.

Եթէ դու սիրում ես միշտ ուրախութիւն,
Ես էլ կուզեմ առանձնանալ մի անկիւն.
Թէ որ դու կուրծք ունիս որպէս ճերմակ ձիւն,
Իմ էլ մազերուս մէջ չըկայ մէկ հատ սև:

Դու փայլում ես ոսկոյ, արծաթի նման,
Իմ էլ կեանքս է ժանգոտ երկաթի նման.
Թէ դու մազեր ունիս սև սաթի նման,
Ես էլ օրեր ունիմ անցնելու վատ, սև:

1886

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԻՄ ԱՐԻ

Թէ պիտի գաս, ով սիրելի, երեկոյեան դէմ արի.
Շատ մի ուշանալ, նազելի, երեկոյեան դէմ արի.
Ցերեկը փակուիր սենեակում, մի երևար ոչ ոքի,
Շատ շատերուն չես հաճելի, երեկոյեան դէմ արի:

Արևը նախանձելով այրել կուզէ քու պատկերդ,
Զգուշացիր, երանելի, երեկոյեան դէմ արի.
Ես ու դու, Աստուած միայն գիտնանք պիտի մեր գաղտնիքը,
Էլ չեմ ասում քեզ աւելի, երեկոյեան դէմ արի:

Գիշերը հանգիստ խաղաղ նստենք մի տեղ զրոյց անենք.
Իմ գեղեցիկ, իմ գովելի, երեկոյեան դէմ արի.
Շողերին դուրս է գալիս իւր բնիցը վատ սողունը,
Թունաւոր օձը գարշելի. երեկոյեան դէմ արի:

Թող օգը քիչ մեղմանայ, քաղցր գեփիւռը թող փչէ,
Բարձրապատիւ երևելի երեկոյեան դէմ արի.
Տարածէ բազուկներդ եզրօրդ՝ Զիւանու վզով,
Սպիտակ շուշան փարելի, երեկոյեան դէմ արի:

1898

ԱՌ ՍԻՐՈՒՆՅԻՆ

Յօժար եմ, ինչ որ կուզէ թող անէ իմ սիրականս.
Մարմինս սուր սուսերով թող կտրատէ աննմանս.
Ինձի սպանելու կամք է ունեցել գովականս,
Գնալով կաղաչեմ, վիզս ձգելով պատանս:

Դու միայն քու ծամերդ, սիրուն, արա ինձ կախաղան.
Ես կը քաշեմ, թագուհի, իմ ձեռքերով իմ պարանս,
Աչքիս արտասուքի նման աչքէս ելաւ աշխարհը,
Բացի Աստուած չէ կարող ոչ որ լինիլ օգնականս:

Չի իմանալ եթէ մտնեմ մըջիւնի աչքումը ես,
Այնքան որ բարակացել, նիհարացել է իրանս.
Ես գիտեալն անկիւնը չեմ փոփոխել աշխարհի հետ,
Ժլատի շինձու գրախտից լաւ է իմ կեցարանս:

1886

ՍԻՐԵԼԻ

Արքայութիւնը առանց քեզ՝ տարտարոս է ինձ համար.
Բայց քու հետդ դժողըումն էլ լինիմ, փառք է ինձ համար.
Երեսիցդ լոյս կը կաթէ, հոգիս, ամեն առաւօտ,
Իսկուհի, ճերմակ ճակատդ արևելք է ինձ համար:

Իմ անուշիկ, առանց քեզի աշխարհը աւեր է ինձ.
Ուրեշի խօսքը զրոյցը, վերք բացող սուսեր է ինձ.
Երբ դու չը կաս աչքիս առաջ, ցերեկը գիշեր է ինձ,
Երկնային պայծառ արեւը շուտ կը մթնէ ինձ համար:

Քեզանով հոգի են առնում հարսանիքն ու նշանը,
Սոխակի պէս ճավտալով զարդարում են սեղանը.
Քանի որ դու չես երևում, տխուր է խրախճանը,
Քաղցր երգ ու նուագարան վատ կը հնչէ ինձ համար:

1901

ԲԵՐԵՄՈՂԹՈՒԹԻՒՆ

Անուշիկ կոյս, բարի բախտի քու արժան լինելդ տեսնեմ.
Հոտաւէտ ծըած ու ծաղկած բուրաստան լինելդ տեսնեմ.
Բարով Աստուած կամենայ փափագիդ հասնիս, սիրուն աղջիկ,
Բոլոր չքնաղներու մէջ զարմանազան լինելդ տեսնեմ:

Սիրածդ փեսայի թեկն թեղ տաս օգնելու մտքով,
Համեստ, առաքինի, տնտես, ժրաջան լինելդ տեսնեմ.
Դրացուդ փարթամութեան վրայ երբէք դու չը նախանձիս,
Ամենայն ժամ վիճակէդ գոհ, բաւական մնալդ տեսնեմ:

Սիրես պէտք է քու ընկերդ, քու անձիդ պէս Տիրոջ կամքով.
Շարունակ նրան հսկող քաջ պահապան լինելդ տեսնեմ.
Կաղաչեմ Զիւանս, Աստուած, քիչ արեւ պարգևէ ինձի,
Զը մեռնիմ ես սիրուն դստրիկ, վարդ շուշան լինելդ տեսնեմ:

1899

ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻ

Արեւից ես ծնել, թէ լուսնիակից,
Որ այդքան չքնաղ ես, նազելի աղջիկ,
Վարդից ես հոտ առել, թէ մանուշակից,
Կամ թէ վարդի շաղ ես, նազելի աղջիկ:

Դիմացդ յաւերժահարսներ պարում են,
Դափնեայ պսակներով քեզ զարդարում են.
Արևն ու լուսինը մերթ խաւարում են,
Դու անշամանդաղ ես, նազելի աղջիկ:

Ինչքան տխուր լինի քեզ տեսնող մարդը,
Յաջողակ կը դառնայ անյաջող մարդը.
Կուրախանայ մօտդ հանդիպող մարդը,
Շատ գեղածիծաղ ես, նազելի աղջիկ:

Զիւանին կեանք կառնէ թուխ ունքերիցդ,
Նայելով չի յագեր քու պատկերիցդ.
Ամպած ժամանակդ բոց աչքերիցդ,
Մարգարիտ կը մաղես, նազելի աղջիկ:

1900

ՊԱՂ ԱՂԲԻՐԻ ՄՕՏ

(«Սուտ սու բաբնսայ»ի եղանակով)

Պաղ աղբիւրի մօտը կանգնած մի աղջիկ,
Չեռին սափօր, լցրած ջուրն էր անուշիկ.
Աչք ու ունքը զարմով քաշած, գեղեցիկ.
Մայրիկ, զարնուեցայ սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:

Պաղ աղբիւրի մօտը, պարտիզում նստած,
Ունէին լաւ գինի, գառի խորոված.
Երգում էին, պարում էին բոլորած,
Մայրիկ զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:

Ման էր գալիս ընկերներով միասին,
Կարծես հրեշտակ էր, չէր նա հողածին.
Մազերը ոսկեգոյն, ճակատը լուսին.
Մայրիկ զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:

Ցերեկը անդադար նորան եմ յիշում,
Դիչերն էլ երազիս մէջն եմ տեսնում.
Տոչորուած ման կուգամ խեղճ, մօրոր, տրտում.
Մայրիկ, զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:

Ա՛խ երանի այն աւուր, շատ երանի,
Տեսութեանը կրկին լինիմ՝ արժանի.
Առանց նրան ես չեմ մնար կենդանի,
Մայրիկ, զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:

1883

ԳԱԼԵՆՏԷՐԻ

Հորդէ՛հ գոյացաւ աչքերիցդ, ո՛վ սիրուն աղջիկ,
Այրեց ու լափեց իմ իրանս, հայկազուն աղջիկ.
Համեստ ու բարի ծաղկափթիթ սրբասուն աղջիկ,
Աշխոյժ, գեղեցիկ, սիրտ գրաւող զգայուն աղջիկ:

Երանի նրան, ո՛վ քու գրախտիդ մէջը կապրի,
Չմեռ է թէ գարուն՝ ոչ կը շողի, ոչ էլ կը մրսի.
Խենթ ճգնաւորը թող գնայ սարերումը ճգնի,
Թող զրկըուի քու տեսութիւնից, մեծանուն աղջիկ:

Դրկէ, օրիորդ, քու նկարդ մարդիկը տեսնեն,
Թող խնդրէ ձեռք աղաչելով իշխանի օրդին,
Բովից, քուրայից դուրս եկած ես, ոսկի ես անգին,
Շնորհքի առատ ընծաներով զարդարուն աղջիկ:

Իմաստուհի կոյս, հոգեպարար տեսք ունիս հաստատ,
Սիրոյդ կրակին չեն դիմանալ երկաթ ու պողպատ,
Հարուստը դէմդ գառնում է հեք, խղճալի աղքատ,
Այնքան ուժեղ ես, բարոյապէս, վառ-վառն աղջիկ:

Նախնիք քեզ համար սրբութիւնը թողել են օժիտ,
Վատդ ուզողը վայրախօս է, անմիտ է, անմիտ,
Կոյս անտառի մէջ հիանալի, տենչալի հովիտ,
Կանաչ, նորահաս, մատաղաշիթ, դալարուն աղջիկ:

Է՞ր չես երևում, սրտեղ ես դու նազելի այծեամ,
Մերթ չես առաքում կամ մի նամակ, կամ սիրոյ պատգամ,
Երգիչ Զիւանուն էլ չես յիշում, մոռցեր ես անգամ,
Զմեռ կենացս կեանք նուիրող նոր գարուն աղջիկ:

1900

ՍՈՒՐԲ ՍԷՐԸ

Անբաժան է, մինչի մահ կաշկանդել է ինձ սուրբ սէրը,
Իսկապէս Անահիտը պարգևել է ինձ սուրբ սէրը,
Երկաթէ շղթայ լինէր մեր կապը՝ հիմայ կտրել էր,
Ոսկի շղթայից ամուր կապկապել է ինձ սուրբ սէրը:

Յոփութեան կղզիներում Ասաղիկ, Կալիպսէ տեսներու,
Զէ թողել, Մենտորի պէս արգելել է ինձ սուրբ սէրը,
Ափրոզիտեան բանակը երբ արշաւել է ինձ վերայ,
Միշտ ազդարար ու պահապան եղել է ինձ սուրբ սէրը:

Ամեն մէկը երկնային աստղ ու լուսին են ինձ համար,
Վեց հատիկ ընտիր աղանեսակ տուել է ինձ սուրբ սէրը,
Հոգեկան զուարճութիւն, բերկրանք տալով միշտ Զիւանուն,
Ամեն անգամ, ամենայն ժամ ազդել է ինձ սուրբ սէրը:

1895

ՀՈԳՈՒՍ ՀՆՏՈՐԸ

(Փոխադրութիւն բուրբեքեցից)

Երբեմն հոգուս հատորը կուլ տալիս նեկտարի ջուր,
Նուաղած աչքերովը ինձ նայում է խեղճ ու ախուր,
Բոցանիչ թերթիչները որպէս սլաք, երկսայրի սուր,
Բաց ու խուփ արած միջոցին կարծում ես, թափում է հուր:

Սիրոյ սուրբ վերմակի տակը ննջում է դովականս,
Լուէ, բլրբուլիկ սիրուն, թող քիչ քնի աննմանս,
Կայծահան վառ աչքերից շանթ կարձակէ սիրականս,
Բաց ու խուփ արած միջոցին կարծում ես թափում է հուր:

Իսկապէս սիրականիս անշէջ կրակ են աչքերը,
Կայծն ու բոցը դադարում են, քանի փակ են աչքերը,
Երբ ուրախ է հոգեակս, ատրճանակ են աչքերը,
Բաց ու խուփ արած միջոցին կարծում ես թափում է հուր:

1902

ԱԶՔԵՐԿ

Շարժեցին սառած իրանս վառ հրաբուխ աչքերդ,
Այրեցին երակներս, դուրս հանեցին ծուխ աչքերդ,
Ես կուզէի աշխարհը թողնել ու գնալ անապատ,
Մէկ հայեացքով ուղղութիւնս փոխեցին թուխ աչքերդ:

Քո որսկան թերթիչներդ սլաք ու գնդակ արձակող,
Հողանի բազուկներդ մահատու նիզակ արձակող,
Երկու հրեղէն վիշապ են շանթ ու կայծակ արձակող,
Դարձրել են շատերին սև գոյնի ածուխ աչքերդ:

Բացի մէկից՝ Զիւանը բնաւ ուրիշին չէ սիրել,
Թառամած ժամանակս դու ուզում ես ինձ էլ սիրել,
Հոգեհան ակնարկներդ բազում աներ են աւերել,
Զոհել են շատ հարկաւոր պիտանի գլուխ աչքերդ:

1903

ԳՏԱՅ ԵՅ ՀԻՄՈՅ

Փնփն Երարչին, ցնծութեան առուակը գտայ ես հիմայ,
Սիրտ բացող, աշխոյժ տուող երգակը գտայ ես հիմայ,
Սրբութեան սեղանի մօտ բազմած սիրունի ձեռքումը,
Երկնային գինով լեցուն բաժակը գտայ ես հիմայ:

Խաւարից ազատուելով լուսաւորութեան հիւր եղայ,
Սրբելով աչքերիցս արտասուքս, ուրախացայ,
Գտնելով մէկ ժամանակ հոգեակիս հետ առանձնացայ,
Տենչալի աւետարեր խօսնակը գտայ ես հիմայ:

Կարծեմ՝ դրախտումն էլ չըկայ անթառամ վարդ այս
տեսակ,

Կրճքին աստղեր ունի իջած և ճակատին արեգակ,
Անուտել, առանց խմել գէճքին նայում եմ շարունակ,
Սպիտակ կաթնանման լուսնեակը գտայ ես հիմայ:

1898

Զ. ՄՍՍ

ԶԻՒՆԻՆ ՄԵՆԱԿ

Մեր երգիչը եւ իւր ջութակը.—Արսւ աշխարհահայեցող-
դու թիւնը եւ դաստիարակը.—հեղինակը իւր հոգւոյ աշ-
խարհում—Արսւ անձնակաւը—հոգս ու Անդու թիւն. գան-
գաւ. տրտուն ջիւեր:

ԵՐԿԻՐ

Քու մէջդ ես մի քայլ հողի մաս չունիմ,
Ո՛վ դու լայնածաւալ, ընդարձակ երկիր.
Ի՞նչ եմ արել ես քեզ, մեղքս ի՞նչ է իմ,
Ձեռն տուել մէկ խրճիթ, մէկ տնակ երկիր:

Պագս էլ համ չէ առել քու սկզբունքից,
Թոյն է ծորել քու բերանից, չրթունքից.
Ձրկել ես մարդկային սուրբ իրաւունքից,
Համարում ես դու ինձ խորթ զաւակ, երկիր:

Վարուիր Ձիւնու հետ մի քիչ մայրաբար,
Քեզնից ոչ դաշտ կուղեմ, ոչ ձոր և ոչ սար,
Գոնէ մի փոսիկ տուր ածիւնիս համար,
Ծածկըւեմ պատուովս հողիդ տակ երկիր:

1900

ԱՄՊԵՐ

Տիրատեսիլ, սեւթոյր, խաւար ամպեր հեռացէք,
Մաքիս արևի համար խնդրեմ ճանապարհ բացէք.
Իմ հոգուս հորիզոնը թողէք, հեռու գնացէք,
Հիմայ էլ մէկ ուրիշի բախտի վրայ սգացէք:

Ես արդէն սգաւոր եմ, չունիմ ուրախ օր ու ժամ,
Դրախտից զրկւել եմ, խաբուել եմ ինչպէս Ազամ.
Բնւ է կարկտահարէք արաս անտէր, անխնամ,
Գնացէք մի ուրիշ տեղ, բարկացէք, դուզուացէք:

Իմ գլուխս չէ Մասիս և ոչ Ելբրըուս սարը,
Որ հարթել էր դէպի ինձ ձեր ուղին, ճանապարհը,
Անցկացրի ձեր անջուր հովանու տակ կէս դարը,
Էլ այժ չունիմ տանելու, ավասացէք, խղճացէք:

1901

ՊԱՐԱՊ ՄԵՆՈՒՅ ԼՅՐ Է

Պիտի գովեմ մայր հողը, քամին, շուրը անձրևը,
Պիտի յիշեմ ատողերը, լուսնիակը, արևը.
Նկարագրեմ պիտի սարեր, ձորեր, դաշտ անկեղծ,
Որ իմ գատաւորիս մօտ ներկայանամ բանաստեղծ:

Սե-սպիտակ ամպերը բամպակի քուլի նման,
Պիտի դգեմ անեղով, դուրս բերեմ թել ու գերձան.
Պիտի գործեմ լաւ գուլպայ, պածիճներ խայտաբղէտ,
Ինքնակոչ քննագատս որ ճանաչէ ինձ պօտ:

Նազելի կոյս աղջկան պիտի շատ գովաբանեմ,
Աչքերուն ու ունքերուն լոյս ու կամար անուանեմ.
Անունս էլ պիտի փոխեմ ու դնեմ Նոր Հովերոս,
Որ տեսնի քննիչս, ճանաչէ պրվեստիկոս:

68

Միտք շատ պէտք չէ երգի մէջ, բառերը առատ լինին,
Դրուատել պէտք է յատուկ սիրունը, սէրը, գինին.
Խրատ, բարոյական երգ համարում են հին զգեստ,
Պարզ բառեր գործածողը չի համարուիլ գեղարուեստ:

1901

ԻՄ ԵՐԳԸ

Պանդխտութեան մէջ լրացաւ իմ երեսուն ամեակս,
Ինձանից գեռ չէ հեռացել հաւատարիմ շութակս.
Քառասունեիննի մէջը մտաւ արդէն հասակս,
Գնում եմ դէպի ծերութիւն, բարձրանում է վիճակս.
Հետզհետէ մազերուս մէջ շատանում է ճերմակս,
Սկսում է նսեմանալ լուսատու աշտանակս:

Քննում եմ իմ անցեալս, տեսնում եմ ես անկատար.
Իմ թողած հեռքս վաղանցուկ, ծաղկի պէս թոյլ ու տկար.
Մանկութիւնից մինչև այսօր բռնել եմ մէկ ճանապարհ,
Հետեւել եմ իմ արուեստիս, նուագել եմ ես քնար.
Նշանաւոր, օգտաւէտ գործ չեմ թողել ազգիս համար,
Մի քանի հատ չոր ու ցամաք երգեր է յիշատակս:

Թանկագին, անգառնալի թարմութիւնս անցաւ դնաց.
Ոչ մի օգուտ չունեցայ, խոստովանեմ բացէ ի բաց.
Հանգամանքից չօգտուեցի, չեղայ ես շրջահայեաց.
Առաւօտեան բացուիլը բուժ արլորս չարաւ իմաց.
Իմ մտաւոր աշխարհի մեծ բաժինը խաւար մնաց,
Խաւարած սև ամպի տակից դուրս չելաւ արեգակս:

69

Բնութեան գաղտնիքը մութ է, ծովի անդունդից խոր է,
Ընկնողը դուրս չի գալիս, վիհ է, անատակ հոր է.
Աշխարհը անփոփոխ է, լուսնիակը հին ու նոր է,
Մէկը անբախտացել է նոր, միւսը բախտաւոր է,
Չէի կարծում և մտածում ամենը անցաւոր է,
Ժանգոտած պղինձ կը դառնայ ոսկի է ժամանակս:

Ես Ձիւանս ամենին աղաչել եմ, պաղատել եմ,
Որ լինին սիրով միաբան, մէջս այսպէս դատել եմ.
Ինչ տեղում ատելութեան հողու ծնունդ նկատել եմ,
Պատճառին առանց վախի, յանդիմանել, նախատել եմ.
Ինչքան իմ ոյժս պատել է, այնքանով աշխատել եմ,
Փողովորդին մի օգուտ տալ՝ եղել է նպատակս:

1895

ՉԵՄ ՍԻՐԵՐ

Ես կուզեմ ճշմարտութիւն, սխալ գաղափար չեմ սիրեր.
Ուզողութեան կեանքս կուտամ, խաբեբայ հանճար չեմ սիրեր.
Իմ խելացս ոյժի չափ որքան կարող եմ՝ կաշխատեմ,
Ակներև ես տգէտ եմ, բայց՝ կրկին յիմար չեմ սիրեր:

Ընդհանուր մարդկութիւնը, պատուիրած է սիրել մեզի,
Պարզպէս, այլազգերը իմոյս հաւասար չեմ սիրեր.
Մասնաւոր լոյսի ճաշակ առած կը համարեմ հոգիս,
Վասն այն ազդեցութեան ներհակ է, խաւար չեմ սիրեր:

Ազգութեան, հայ ազգութեան իբր մի անդամն էլ ես եմ,
Ազգի չափ համարէ թէ՛ յակիրթ ու գոհար չեմ սիրեր:

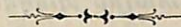
70

Միութեան կապը խզող իմաստունը անդէտ է միշտ,
Այնպէսը իմաստակ է, խելքից է տկար, չեմ սիրեր:

Ընկերին նախանձելով փլաս տուող մարդը յատուկ,
Աստուծոյ թշնամին է, և նա է Բելիար՝ չեմ սիրեր.
Ես հայոց ռամիկներուն մխիթարող մի երգիչ եմ,
Իմ քնարիս պէս խօսող չըլինի՝ քնար՝ չեմ սիրեր:

Հայ տղայ, հայոց սիրուն աղջիկներուն սիրտ ընծայէ.
Այլազանց աղջիկներուն սիրող սիրահար չեմ սիրեր.
Ես Ձիւանի երգիչն եմ գիտուններուն գովեստ տըւող,
Եւ նորանցից առնելով՝ անդէտ խելագար չեմ սիրեր:

1870

ԻՄ ԿԵՆՆՔԸ

Ունիմ, փնռք Աստուծոյ, մասնաւոր ապրուստ,
Ես իմ վիճակիցս անբաւական չեմ.
Կը հագնիմ միակերպ, հասարակ հագուստ,
Աստիճանս ցածր է, ես խոմ իշխան չեմ:

Չափաւորութիւնը կը տեսնեմ արժան,
Այն մարդոցը՝ որոնք են ինձի նման,
Թէև վարձով է, իմս չէ սեփական,
Բայց ես նորէն գոհ եմ, անօթեան չեմ:

Դեռ ևս շատ բանի մէջ միամիտ եմ,
Ունիմ կարօտութիւն, ուսման կը դիտեմ.
Երգիչ եմ հայերէն, տաճկերէն գիտեմ,
Այս է գիտութիւնս, ուսումնական չեմ:

71

Ջիւանս հասկացայ բանի հիմը նոր,
Աւաղ ժամանակս անցկացաւ բոլոր.
Ուսում չը գիտնալուս ես չեմ յանցաւոր,
Հայրըս է պարտական, ես պարտական չեմ:

1871

Ի Մ Բ Ե Ժ Ի Ն Ը

Շնորհաց կենսատու ծառի հովանու տակ հայ մուսան,
Կենաց գինի, հաց էր տալիս կազմելով մի ճոխ սեղան.
Երաժիշտներ ու երգիչներ, բանաստեղծներ բազմազան,
Երջապատած սուրբ սեղանը կերգէին երգ օրհնութեան.
Դա մի երկնային հանդէս էր, հիասքանչ տեսարան,
Գեղարուեստի սիրահարներ համախմբուած միաբան:

Գեղեցիկներին գեղեցիկ հայոց մուսան երկնածին,
Իւր տաղանդից բաժին հանեց և նուիրեց ամենին.
Յաւերժահարսները բերին անմահական սուրբ գինին,
Ով որ խմեց ստացաւ կեանք, փոփոխուեց բոլորովին.
Որը ոսկէ քնար առաւ, որը գրիչ թանգագին,
Որը յայտնի երգիչ եղաւ, որը ճարտար վիպասան:

Ես Ջիւանս չը լսեցի, հանդէսին շատ ուշ հասայ,
Մարգիկը ողջ ցրուել էին, ոչ մի ծանօթ չը գտայ,
Սուրբ ծառի հովանու տակի սեղանի մօտ կանգ առայ,
Գուցէ մի բան կը նուիրէր, հայ մուսային չը տեսայ,
Նոյն սեղանի վրայի փշրանքներից մի քիչ կերայ,
Նրա համար խեղճ մնացի բան չունեցայ հիմնական:

1900

Կ Ա Ս Չ Ը Կ Ե Ս Մ Ե Ի Է

Ում համար կը մաշուիս, անբախտ հեղինակ,
Դու քու ազգիդ համար կաս, չըկաս՝ մէկ է.
Իրենը սիրելու նա չէ ընդունակ,
Կուզես եղիր հանձար, կաս, չըկաս՝ մէկ է:

Հայի համար այլոց սարեակը սագ է,
Իւր սագը իւր աչքին մէկ հաւի ձագ է,
Հայ երաժիշտ, ինչ կամենաս նուագէ,
Նա կուզէ սագանդար, կաս, չըկաս՝ մէկ է:

Ջիւան, թնորք լինելի սիրուն հագնւում.
Հայ ազգը չէ սիրում հային երգասաց.
Հայ աշուղ ես, պիտի մեռնիս դու քաղցած
Իբրև աղքատ Ղազար կաս՝ չըկաս — մէկ է:

Ա Ե Յ Ի Գ Ը

Անթիւ թռչնիկ է աշուղը —
Այսօր այստեղ, վաղը այլ տեղ.
Դարձող ճախրիկ է աշուղը,
Այսօր այստեղ, վաղը այլ տեղ:

Մերթ անտուղ ծարաւ, պապակ,
Մերթ անյաջող, մերթ յաջողակ,
Թափառում է նա շարունակ,
Այսօր այստեղ, վաղը այլ տեղ:

Մի տեսակ լուսատըտիկ է,
Լուր տարածող մունետիկ է,
Հողմից հալածուած ամպիկ է,
Այսօր այստեղ, վաղը այլ տեղ:

Ձուր յոյսերով խարխափում է,
Գեղեր քաղաքներ չափում է,
Կայծակի նման խփում է,
Այսօր այստեղ վաղը այլ տեղ:

Զիւան, մի տեղ դադար չունի,
Մեղուի պէս միշտ կը թռչկոտի,
Այս ընթացքով պիտի մեռնի,
Այսօր այստեղ, վաղը այլ տեղ:

1902

ԵՍ ԵՒ ԵՐԿՐՆԵՐ

Ինչ ես քիթդ կախել ու արտմել երկինք,
Իմ սիրտս քեզանից ամպստ է այսօր,
Գու ձիւն-անձրև ես թափում, ես արիւն-քրտինք,
Իմ դէմքս քու դէմքից մթոտ է այսօր:

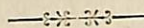
Քու արևդ է ամպերու տակ տառապում,
Իմ էլ հոգիս հոգսերու մէջ ճնշւում,
Քու կայծահան ամպերդ չեն որոտում,
Իմ էլ գործս կազ է, անտա է այսօր:

74

Դու մայիսն ես յիշում, դարնան սիրահար,
Ես էլ մտածում եմ հայրենեացս համար,
Եթէ քու օրումդ արևդ է խաւար,
Իմ էլ հոգիս տխուր, ժանգոտ է այսօր:

Եթէ դու աստղերու համար կը հոգաս,
Ես էլ սրդիք ունիմ վեց հատ նորահաս,
Եթէ դու ցուրտ ձմրան ձեռքիցը կուլաս,
Զիւանին էլ նոյն պէս խոցոտ է այսօր:

1900

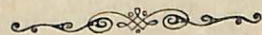
Գ Ի Ի Ն Ի

Ինչու համար ինձ բանտի մէջ արգելում են զուր տեղը,
Ինչ եմ արել, Տէր իմ Աստուած, ինչ է արդեօք իմ մեղը,
Դեռ մանուկ հասակումս զրկուել եմ հայրենիքից,
Նրա կարօտը քաշելով հալուել է սրտիս եղը:

Փշոտ է, քարքարոտ է ճշմարտութեան ճանապարհը,
Բայց կարող է անցկենալ առանց փաստի արգարը,
Թող նորից ծաղկի զօրանայ Վասպուրական աշխարհը,
Վառ պահէ շանմահ Արարիչ հայրենիքիս կանթեղը:

Տէր, մի թողնիլ տարագիր Զիւանու բախտի դուռը փակ,
Ազատէ ինձ, հերիք է մնամ խաւարի լծի տակ,
Երկնային Բժշկապետ, բարձրեալ բարերար սուրբ էակ
Ազաչում եմ հասցրու հիւանդ հոգուս ճարն ու դեղը:

1902

75

ԳՈՅՈՒՆԱՎՈՒԹԻՒՆ

Փառք Գեղի Բարերար, փառք Գեղի Աստուած
Որ բերեր հասցրեր այս աւուր ինձի.
Պէտք է ես աղօթեմ միշտ բազկատարած
Որ չը թողեր արտում և տխուր ինձի:

Գեղ խնդրեցի կատարեցիր փափագս,
Օգնութիւնդ քաղցրացրուց վիճակս.
Կրկին դու ինձ նուիրեցիր զաւակս,
Պարգևեցիր աշխարհն ընդհանուր ինձի:

Գոհ եմ ես քեզանից Աստուած պետական,
Ամենայն բողէ, ամենայն վայրկեան.
Նորոգեցիր կեանքս արժըուի նման,
Յանձնեցիր նոր թևեր, նոր փետուր ինձի:

Ձը աուիր Ձիւանուն, Տէր իմ, սրտի ցաւ,
Ոչ էլ հոգի մաշող տխրալի համբաւ.
Կեանքս զուարթացաւ, հոգիս զօրացաւ,
Երբ որ ուղարկեցիր բարի լուր ինձի:

1898

Է. ՄԱՍ

ԱՐՏԱԲՈՒՄՂ ԽՆԴԻՐ ԵՆ ՆՈՒԷՐ

Աղօթք, մաղթանք,— ուղերձ, ձօն, ներքող. քաջաշէրտիան
գովեստ. Միտիւանք— ողբ, դամբանական. տապաւնագիր:

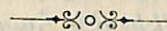
Ա Ղ Օ Թ Ք

Երեսանկեալ աղաչում եմ, Տէր Աստուած,
Նախանձոտ, վատ հարեանից փրկէ ինձ.
Անկիրթ, ամբարտաւան, լիրբ, աներկիւղած,
Անունով մարդ, գործով շանից փրկէ ինձ:

Ո՛հ չեմ ցանկալ լիրբ բերանից նախատուիլ,
Նրա տուած վէրքը շուտ չի փարատուիլ,
Արջից, գայլից կարելի է ազատուիլ,
Անգուսպ, հարբած մարդ-գազանից փրկէ ինձ:

Ջիւանի, չարերը, նեռ օրինազանց,
Մարդ բռնելու համար պատրաստում են ցանց.
Քսու, մատնիչ, Յուդայի պէս վատ մարդկանց
Աներեւոյթ մութ դարանից փրկէ ինձ:

1900

Ա Ղ Օ Թ Ք

Ով ամենակարող Արարիչ, Աստուած,
Խնդրում եմ, ինձ մտքի կարողութիւն տուր.
Աղերսում եմ, խնդրում միշտ բազկատարած,
Տուր ինձ, հոգու սնունդ, կենաց կերակուր:

Ո՛վ արքայից արքայ, անվերջ նախագահ,
Տուր ինձ կարողութիւն, չը մնամ անշահ,
Բացի Քեզնից ես ո՛ւմ գիմեմ, ո՞վ անմահ,
Որ լինի առանց մեղ, ամենամարուր:

Զիւանն եմ, փափագող միշտ անբիծ հոգուդ,
Միտքս լուսոյ կարօտ, շատ բան ինձի մութ.
Ուրախացուր սիրտս, ո՞վ առատադուլթ
Մի թողնէր թշուառիս միշտ մնալ ախուր:

1873

ԶԱՆՆԵՐՈՐԳ ԳԱՐԵՄՈՒՏԻՆ

Բողորձադկօցները բացուին, գեղեցիկ վարդարան դառնան.
Ազնա երգեն սոխակները, ծառերը երգարան դառնան.
Խոպան պղինները ծաղկեն, նորոգուած տեսարան դառնան.
Ցամաքած ձորերը կրկին ջրերու աւազան դառնան.
Հարազատ տէրերը իրանց հողերուն պահապան դառնան.
Սարերն ու դաշտերը մէկ-մէկ հացի շտեմարան դառնան:

Վերին գերբնական Ձեռքովը նորոգուի հին տունը շատ շուտ.
Փառաւորուի, բազմի այնտեղ թագուհի սիրունը շատ շուտ.
Տարածուի աշխարհէ աշխարհ հատընտիր անունը շատ շուտ.
Զմեռը վերջանայ, կորչի, ժամանէ դարունը շատ շուտ.
Շուտով ծիծեռնակը հասնի նորոգէ իւր բունը շատ շուտ,
Կանաչ կարմիր ու սպիտակ սարերը ողջ վրան դառնան:

Դու փայլուն քսաներորդ դար, արի դարնան աւետիք տուր,
Նորածին փարելի մանուկ, գեղեցկագէտ, քաջագանգուր,

Մօրդ պէս մի լինիր անգութ, տկարին անօգուտ, իզուր,
Զորացած, ծարաւի ծաղկանց խղճա, շուտով սրակէ շուր,
Տարածէ ամենայն երկիր բարի համբաւ, աւետեաց լուր,
Մարդասէր գործերդ շատ տեղ քեզանից թող նշան դառնան:

Արի խաղաղութեան հոգի, կռիւները վերանան թող,
Իրանց գործած սխալները մարդիկ զարթնին, իմանան թող,
Տկարները մեծ ոյժ կազմեն, իրարու հետ միանան թող.
Ուղիղ ճամբով դէպի առաջ շարունակեն ու գնան թող,
Լուսամիտ մարդասէր մարդիկ օրըստօրէ զօրանան թող.
Նոցա խօսք ու քարոզները տարածուեն պատուիրան դառնան:

Ամենայն մի տառապեալ մարդ թող հանգիստ օթևան գտնի,
Հողաշատ աշխարհի մէջը իրան պատասպարան գտնի,
Առանց գործ մեռած է մարդը, լաւ է հանգստարան գտնի,
Ապրել ուզող, ցանկացողը մտածէ գործ ու բան գտնի,
Զիւան մեր հին բուրաստանը մի հմուտ բուսարան գտնի,
Հրաշքով փշերը փոխուեն, նորոգ վարդ ու շուշան դառնան:

1901

ՄԱՅՐԻԿ

Ձուխտակ չամամներդ դրախտ ծոցիդ մէջ,
Կաթնաղբիւր են եղել ինձ համար, մայրիկ.
Տատրակի պէս շատ եմ արել ելլէջ,
Կրճքիդ վրայ մաքուր, սուրբ տաճար, մայրիկ:

Ինձ համար հոյակապ կազմդ ես մաշել,
Հրճուել, ուրախացել, վրաս ես աշել,
Մինչև մեծանալս ինչեր ես քաշել,
Մնացել ես անբուն, անդադար, մայրիկ:

Փոխարէնը ես քեզ ոչինչ չեմ արել,
Մօտդ չեմ մնացել, չեմ մխիթարել,
Քու սուրբ պատուէրներդ ճիշտ չեմ կատարել,
Թողեր՝ եմ իղձերդ անկատար, մայրիկ:

Ձիւանին եմ, սխալմունքս զգում եմ,
Ես քու հոգուդ համար միշտ աղօթում եմ,
Ներիր քու մեղաւոր որդուդ, խնդրում եմ,
Եղիր երկնքումը ինձ սատար, մայրիկ:

1899

ՀԱՅՐ ԱՆԻՇՆԵՐ

(Թիֆլիսում յօբելեանի տոնախմբութեանը երգուած)

Յիսուն տարի ծառայել է հայ ազգին,
Անյաղթ քաջի նման հայր Ալիշանը.
Նուիրել է հայոց՝ պտուղը գրչին,
Բանաստեղծ, պատմաբան հայր Ալիշանը:

Արժէ որ նա ունի այգբան մեծ համբաւ,
Հայոց լեզուին հագցրել է նոր հալաւ.
Դարուս քերթողահայր Մովսէսն է իրաւ,
Յարգելի գիտնական հայր Ալիշանը:

Գրականութեան մէջ մի մեծ հսկայ է,
Ողջ ազգից յարգւած մէկ աբեղայ է,
Ծիսով կաթօղիկ է, բայց հոգով հայ է,
Սիրում է Հայաստան հայր Ալիշանը:

82

Եւրոպայի մէջ մեծ պարծանքն է մեր.
Թողել է հայ ազգին զանազան երկեր.
Գրել է Աշրարատ, Ղիրակ, այլ գրքեր,
Եւ գրել է Միստոսան հայր Ալիշանը:

Անկեղծ հայրենասէր, ժրջան, արի,
Լաւ ծնողաց զաւակ, ծնունդը բարի.
Մաղթենք ևս ապրի մի քանի տարի,
Թողնի մի այլ նշան, հայր Ալիշանը:

Նորա մեծ խելքից օգտուիր Ձիւանի,
Կենսատու գրքերից բազմակողմանի.
Միւնեաց պատմութիւնն էլ գրէր՝ երանի,
Չըմտած գերեզման, հայր Ալիշանը:

1889

ՅԱՆԱԼԻ ՄԱՀ

Վենետիկի Սուրբ Ղազարու կղզիէն,
Հեռագիրը մի լուր բերեց տխրագին.
Հայոց ազգի համակրած այգիէն,
Մի կաղնի ծառ մահը տապալեց գետին:

Մերունազարդ, փառաւորուած, փառահեղ,
Ճաճանչափայլ մի մեծ աստղ էր շատ գունեղ.
Բազմավաստակ, բազմապտուղ, հանճարեղ,
Մեռաւ հայոց նահապետը թանգագին:

83

Հայոց սարեր, դաշտեր, ձորեր ողբացէք,
Ձեր սոխակը մահացել է, սգացէք,
Հին հին վանքեր, աւերակներ դուք լացէք,
Չըկայ Ղևոնդ Ալիշանը մաքրածին:

Երկրորդ Մովսէս Խորենացին գիտնական,
Երկինք գնաց քաջ Նղիշէն պատմարան,
Հիմքը խախտեց հայոց գրականութեան,
Ամուր կերտուած պատը բլաւ ազգային:

Համոզմունքով թէև պապին համակամ,
Ազգութիւնից չէր սառնացել ոչ մի ժամ,
Հոգեղէնը՝ նրան մնաց անթառամ,
Թառամեցաւ նիւթեղէնը երկրային:

Ձիւան ուր է մեծ բանաստեղծ երգակը,
Խլեց մեղնից անգութ մահի գնտակը,
Թուաւ յաւէտ Աւարայրի խօսնակը,
Քեզ ո՞վ պիտի խօսեցնէ ո՞վ լուսին:

1901

ՆՈՒՆԻՐ ԲՆՐԵՆՈՄԻՍ

Պ. Աղամ Սարգսեանցի
(Յօբելեանի սօնախմբութեան)

Հազարաւոր համակրողներուդ մէջ
Թող իմ ձայնս էլ խառնեմ, սիրելի Աղամ,
Ձարգացած, գիտնական սիրողներուդ մէջ,
Դու ունիս մի հատ էլ աշուղ բարեկամ:

84

Գործունեայ, օգտաւէտ պիտանի մարդ ես,
Ազգիդ պատիւ բերող երիտասարդ ես,
Հայ բեմը զարդարող, կեանք տուող զարդ ես,
Քո գործերդ վկայում են ամեն ժամ:

Ապրիս, ժիր, եռանդոտ, գործունեայ մշակ,
Համեստ, անփառասէր, դու բազմավաստակ,
Քանի հայ բեմը կայ, սիրելի հոգեակ,
Յիշատակդ միշտ կը մնայ անթառամ:

Արևդ շատ լինի, քաջ Արևշատեան,
Վասպուրականի ճետ, Աղամ Սարգարեան,
Բացի այս չոր երգը չունիմ ուրիշ բան,
Ներող եղիր, հոգիս, որ քեզ ընծայ տամ:

Ձիւանս, ինչքան էլ լինիմ բացակայ,
Հոգով ցնծութեանդ ներկայ եմ, ներկայ,
Ինչպէս կերակրին աղք համ կուտայ,
Այնպէս էլ հայ բեմին դու տալիս ես համ:

1900

ԳՆՄԵՆ ԳՆԹԻՊԱՅԻ ՄԵՀՈՒՆՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ողբացէք, ով Արամեանք, ձեր բարձր մուսան չըկայ,
Հայերուս մեծ բանաստեղծ Գամառ-Քաթիպան չըկայ,
Մեր ազգի Հոմերոսը, աննման հսկան չըկայ,
Ուրախութեան լուր տուող, ցնծութեան վկան չըկայ,
Հայոց գրականութեան անգին շափիւղան չըկայ,
Աշխարհական վարդապետ, ընտիր աբեղան չըկայ:

85

Հարազատ հայի զաւակ Ռափայէլ Պատկանեան,
Իւր քնարի ձայնովը բազում մարդիկ կեանք առան.
Չնաշխարհիկ բանաստեղծ, հոգի կրթող վիպասան,
Արգասաւոր գրիչը եռանդ տուող կայծահան.
Կռուելով խաւարի դէմ մեռաւ հերոսի նման,
Աղիողորմ լալիս է նուարդը Արան չըկայ:

Մայր Արարս երգի գրող հեղինակին ողբացէք,
Քաղցրահնչիւն, քաղցրախօս հայ սոխակին ողբացէք,
Մեր մտաւոր աշխարհի արեգակին ողբացէք.
Արփիափայլ, լուսատու աշտանակին ողբացէք,
Չունեցող համանման անգին ակին ողբացէք,
Տարաւ ծեր Կռոնոսը՝ աղնիւ անթիքան չըկայ:

Թէ մտքով, թէ մարմնով յատուկ ծնող թանգագին,
Ինն երեխայի հայր, նահապետ բոլորովին.
Լրիւ քառասուն տարի ծառայել է իւր աղգին.
Մի տեսակ ուղղութիւնով չէ փոխել գոյնը, հոգին.
Իւր բանաստեղծ պապերը, հայրը երկինք կանչեցին.
Հայ քերթողաց կաճառի հայրը և արբան չըկայ:

Զիւան, ուր է երգիչը, բարութիւնը հռչակող.
Ճշմարտութեան շատագով, ստութիւնը մտրակող.
Իւր գրչի սուր շանթերով մոլիններին ապտակող,
Առանց վախի մարդկութեան ցեցերին խայտառակող,
Փողովրդին յոյս տուող և ապագան գուշագող.
Հայերու մեծ մարգարէն, հայոց Եղիան չըկայ:

1892

Ն Ո Ւ Է Ր
Պ. Մովսէս Մակարիչին

Շնորհաւոր քու տօնդ, պարոն Մովսէս Մակարիչ:
Շատ տարիներ հասցընի քեզ այս օրուան Արարիչ.
Ուրախ, զուարթ, անփսաս, ընկերներով միասին,
Հաւաքուիք, ուրախանաք այս յարկի տակ վերօտին.
Թող սաւառնի ձեր մէջը սիրոյ տենչալի հոգին,
Ամեն անգամ այն հոգին ձեզ լինի մխիթարիչ:

Խնդրում եմ Աստուածանից բարի վիճակ ունենաս.
Խիղճը մաքիդ առաջնորդ և օրինակ ունենաս.
Կենակիցդ միշտ քեզ հետ, դու շարունակ ունենաս.
Կատարես յիսնամեակդ, ոսկի պօսակ ունենաս.
Իսահակին նմանող մի հատ զաւակ ունենաս,
Ծերութեանդ հասակում գործերուդ կառավարիչ:

Դարձել է նոր հայրենիք Աշմաւիբը քեզ համար.
Շատ ու քիչ վաստակ ունիս, գտել ես մի ճանապարհ.
Գոյութեան կռուի մէջը ընթանում ես քաջաբար,
Երգի, նուագածութեան բնականից սիրահար,
Յատկութիւններուդ մասին տալու մի լաւ գաղափար,
Ես չեմ կարող, սիրելիս, պէտք է հմուտ նկարիչ:

Գու իմ առաջին ծանօթ, իմ առաջին բարեկամ,
Կրճանխում պատահած յարգելի հին բարեկամ,
Գիտեմ՝ քու բարի սիրտը և քու հոգին բարեկամ,
Տօնիցդ ինձ էլ հասաւ մաս ու բաժին բարեկամ,
Ընծայում է Զիւանին, ով թանգագին բարեկամ,
Այս մի քանի տող երգը քեզ համար շատ քիչ է քիչ:

1902

Ն Ո Ր Ի Ր

Իմ մի ծանօթին

Քանքարաւոր ընկեր, ինձ մի նախանձիլ,
Գոյութիւնս գաղափարիդ մնաս չէ.

Դու քաղաքացի ես, ես գիւղական ծիլ,
Իմ բանջարս քու հանճարիդ մնաս չէ:

Ես խըսիր եմ գործում, դու ընտիր գորգեր,
Իզուր ես նեղանում ինձնից, մարդ-ընկեր.
Ես եզներ եմ լծել, դու նժոյգ ձիեր,
Սայլապանս կառավարիդ մնաս չէ:

Սրտով քեզ յարգում է, պատում Զիւանին.

Դու միամիտ եղիր, գնա քու բանին.

Նա չի կարող հասնել այն աստիճանին,

Խեղճ բլուրս բարձր սարիդ մնաս չէ:

1902

Ն Ո Ր Ի Ր

Մեծապատիւ Ղազարոս Աղայեանցին
(Յօրելեանի տոնախմբութեան)

Մեծ բանաստեղծ, մեծ աշուղ, ժողովրդի սիրելին,
Հայոց ազգի Բերանժէ, փայլուն շողակ թանկագին,
Երախտաւոր ուսուցիչ, շատերուն հայր պատուական,
Արգասաւոր գրչի տէր, ուղղախօս, լուսաբերան,

Բարձրահասակ, յաղթանդամ, կտրիչ սերունդ սիւսական.
Քաջ Ղազարոս Աղայեանց, հոյակապ մարդ ազգային:

Այնքան երկեր ես գրել, որ չունին թիւ ու համար,
Համով, հոտով, դուրեկան, տողերը մարգարտաշար.
Հեշտ չէ քառասուն տարի ճգնել, տքնել անդադար,
Փարելի մանուկներուն ցոյց տալ ուղիղ ճանապարհ,
Հայոց լեղուին դարկ տուող, հայրենիքի սիրահար,
Վառ ու կենդանի պահող հայութեան թմրած հողին:

Ապրիր, սիւ պիտանի մարդ, ապրիր, պտղատու ծառ ես,
Անուշահամ պտղովդ մարդոց կեանք կը պատճառես.
Քու աշխոյժդ չէ մարել, դեռ հնոցի պէս վառ ես,
Երիտասարդի նման ոյժդ տեղն է, կայտառ ես.
Փայլուն մետաղից զուրկ ես, սրտով հարուստ պայծառ ես,
Հայ գրողը երկնքում կատանայ առատ բաժին:

Շատ տաք ու պաղ քամիներ անցել են քու գլխովդ,
Միշտ խաղաղ է մնացել, չէ ալեկոծուել ծովդ,
Ինչ որ կուզես կը ցանկաս, տայ Աստուած քու սրտովդ,
Ժիր երիտասարդ մնաս խելքովդ ու մտքովդ.
Շատին օրինակ լինիս ազնիւ բարի հողւովդ,
Գործից թուլացածներուն կեանք պարզուես վերստին:

Դու մտաւոր քաջ զինուոր, անվեհէր առաջախաղ,
Լուսոյ մասին լուր տուող, աւետաբեր արաղաղ,
Կերպարանքդ գրաւիչ, պատկերդ գեղածիծաղ.
Հողեկան հորիզոնդ անթուխպ, առանց շամանդաղ,
Կլիմադ բարեխառն, ոչ տաք է և ոչ էլ պաղ,
Գաղափարով, կարծիքով, ոչ շատ նոր ես, ոչ շատ հին:

ԳՈՎԵՍՏ ԱՐԸՔՍԻ ԿՕՏԵՐՍ

Այսուհետև ինձի լոյս չէ հարկաւոր,
Քանի որ քեզ ունիմ, իմ պինիւ հոգեակ,
աչերդ արեգակ,
Թէ ունիմ ցնծութիւն, քեզ եմ պարտաւոր,
Դու ես ինձի համար ամեն ժամանակ,
կենդանի շութակ:

Բախ լինելուս պատճառը քեզ եմ համարում,
Որ տալիս ես սրտիս լարին ընդհարում,
Քիչ կը ճարուի քեզի նման այս դարում,
Իմ սրտիս սիրելի դարձող հրեշտակ,
սիրուն աղանետակ:

Այտերդ անթառամ պարտիղի ծաղիկ,
Շրթունքդ շաքարից, մեղրից անուշիկ,
Վերջապէս ինձ համար, ով իմ գեղեցիկ,
Չկայ ողջ աշխարհը քեզի նմանակ,
դուն ես միայնակ:

Քաղցրախօս թռչնիկներ անհամար, անթիւ,
Անոյշ ձայնիդ համար քեզ կուտան պատիւ,
Պատկերդ դրաւիչ անունդ աղնիւ,
Դու առաւօտեան պայծառ արուսեակ,
ուշիմ ընդունակ:

Սէրդ սուրբ է միշտ անարատ ինձ համար,
Դուն համեստ ես, աւանդ ես եմ անկատար:

Քեզ կը սիրեմ բոլոր կեանքիս հաւասար,
Համոզմունքս է որպէս մարուր պարզ վտակ,
վճիտ, անապակ:

Է՞ր եմ տխուր արդեօք, քանի որ դու կաս,
Քեզ ունեցող մարդը ի՞նչ ունի պակաս,
Յուսամ Աստուած պիտի ապրիս անվնաս,
Զիւանիլիս համար բախտով յաջողակ,
սիրելի տատրակ:

1880

Ն Ա Ի Ի Ր
Իմ թոռ Լուսիկին

Պրախտի տունկ, ինկի ծառ ես, Լուսաբեր,
Անուշահոտ մէկ բուրվառ ես, Լուսաբեր,
Ի՞նչ ասեմ քեզ, ի՞նչ անուն տամ, հոգեակս,
Ոսկուց ձուլուած գեղափայլ ես, Լուսաբեր:

Ծնողացդ նոր, անդրանիկ նպարը,
Նրանց անգին մարգարիտը, գոհարը,
Դու աստղերու աշխարհից ես վար իջել,
Նրա համար շատ պայծառ ես, Լուսաբեր:

Դու Գալստեանց շառաւիղ ես, մատաղ կոյս,
Ստեփանեան բուրաստանից նորաբոյս,
Արաքս գետի ալիքներից գոյացած,
Սիրոյ ծնունդդ աշխոյժ գառ ես, Լուսաբեր:

Արարիչը քեզ մի եղբայր կամենայ,
Ընկեր լինի, հետդ կարդայ ու խաղայ.
Լինիս խելօք շնորհալի օրիորդ,
Համեստ քողդ չը պատանես, Լուսաբեր:

Ձիւնուց էլ մի մաս ունիս անուշիկ,
Լեռնեանց տան արեւակից շատ մօտիկ,
Սովորում ես մօրդ լեզուն խնդալով
Թոթովելով կը բարբառես, Լուսաբեր:

1902

Ա Ղ Օ Թ Ք

Աստուած իմ, նոր հոգի տոբը՝ թող զօրանան տկարները.
Մեղալից շրջանի մէջ չը ընկճըւին արդարները.
Ընկած ու որբ ազգերուն, Տէր իմ պահապան դաղտնագէտ,
Գայլերու ոհմակներուց ազատ պահէ ոչխարները:
Կաղաչեմ ես, առ, Տէր իմ, անգութներուց զօրութիւնը.
Թող չը ծաղրեն քու հօտդ ամբարտաւան յիմարները.
Չորացած, փթած կոճի ստուերի տակ ապրելով,
Բարձր ուղիղ նրբահասակ, ծառ չեն լինի դալարները:
Չկնապանները, Տէր իմ, Քեզնից զօրութիւն առնելով,
Անվեհէր հանճար եղան ուսում չառած անճարները.
Փրկէ, Տէր, Քու հնազանդ ծառաներդ անդունդներուց,
Թող չը իշխեն լուսաւոր մարդկանց վրայ խաւարները:

1895

Ը. ՄԱՍ

ԵՐԳԵՓՈՒՆՋ

Երգ ու տաղ, խաղ ու պար, մանի, բայետի. քեֆ,
ուրախութիւն, խնջոյք, հարսանիք, գինի, կերտխորտ
վարդ ու ծաղիկ: Բնութիւնը:

ԵՐԵՔ ՉԱՅՆ

Երեք ձայն կայ շատ է սիրում՝ օկանջս,
Ոսկիի ձայն, սիրունի ձայն, ջրի ձայն.
Այդ երեքն են մշտական իմ պահանջս,
Ոսկիի ձայն, սիրունի ձայն, ջրի ձայն:

Ձուրը կեանք է, ոսկին զօրաւոր, յաղթող,
Սիրունից կը լսես կենսատու ներբող.
Արդեօք մարդ կայ այդ երեքը չը սիրող,
Ոսկիի ձայն, սիրունի ձայն, ջրի ձայն:

Գրպանդ ունենաս ոսկով լի քսակ.
Մօտդ մի չքնաղ կոյս, գիմացդ գետակ.
Երեքին էլ լսես գիշեր ժամանակ,
Ոսկիի ձայն, սիրունի ձայն, ջրի ձայն:

1898

ՄԱՏՐՈՒՆԿ

Հողիդ սիրեմ, մատրուակ, բեր, գինու սրուակը բեր.
Աճիր մի հատ, տուր խմեմ, թէյի մեծ բաժակը բեր.
Ցանկանում եմ այս գիշեր մուսնալ հոգս ու ցաւը,
Վրաստանի իշխանաց գինու ախորժակը բեր:

Դունն էլ արի մեր մօտը, համ խմենք, համ երգ ասենք.
Թառը տուր քաջ ընկերիս, ինձ էլ իմ ջուլթակը բեր.
Ընտիր դոհարներիցը կարգա լսենք, մատրուակ,
Շուտով, Սայեաթ-Նովայի երգերու տետրակը բեր:

Մի քանի շամփուր սիրուն, համով խորոված շինէ,
Վառիր կրակարանը, շուտ արա, կրակը բեր.
Կանաչ մանր վարունգներ եթէ կայ, տուր տասը հատ,
Աղը և թարմ կանաչին, բողկուկը, դանակը բեր:

Կարմիր ու սպիտակ գինու շիշերը դարսիր վրան,
Տուր մի սիրուն երեկոյթ դու սեղանտախտակը բեր.
Գեղեցիկը, մատրուակ, աչքի համար լաւ է, լաւ,
Կալիպսէի կղզիից վայելչահասակը բեր:

Թող ժլատը հոգս անէ, մտածէ սկու համար,
Իմ քսակի մէջ եղած դու բոլոր ստակը բեր.
Բոլոր կերակուրներու թագուհի պանիրը, շուտ,
Զիւանու սրտով սիրած յարգելի խորակը բեր:

1899

ԼՈՒՍԻՆ

Հիւսիսից փչեց սառն հով,
Պարզ երկինքը պատեց ամպով.
Սիրտս ախուր, հոգիս խռով,
Դուրս եկ լուսին ամպի տակից,
Ազատէ ինձ այս վիճակից:

96

Խաւար գիշերը յիսերիմ,
Փակել է ճանապարհս իմ.
Գեղի տալու գանգատ ունիմ,
Դուրս եկ, լուսին, ամպի տակից,
Ազատէ ինձ այս վիճակից:

Անխիղճ մուլթը սև միգապատ,
Գլորեց ինձի խորխորատ.
Լոյս տուր չը մնամ յուսահատ.
Դուրս եկ, լուսին, ամպի տակից,
Ազատէ ինձ այս վիճակից:

Գիշերային կառավարիչ,
Գեղանի հարս ես նկարիչ.
Թշուառ մարդկանց մխիթարիչ,
Դուրս եկ, լուսին, ամպի տակից,
Ազատէ ինձ այս վիճակից:

Քու շաւիղդ էլ իմիս նման,
Մէգով պատած է մշտական.
Ազաչում եմ, լեր օգնական,
Դուրս եկ, լուսին, ամպի տակից,
Ազատէ ինձ այս վիճակից:

Մաքուր կաթից սպիտակ ես,
Պսպղուն փայլուն շողակ ես,
Աստուածային աշտանակ ես,
Դուրս եկ, լուսին, ամպի տակից,
Ազատէ ինձ այս վիճակից:

Հորիզոնում լայնատարած,
Եղել ես խաւարահալած.
Դու անյաղթ ես, ես յաղթըւած,
Դուրս եկ, լուսին, ամպի տակից,
Ազատէ ինձ այս վիճակից:

1886

97

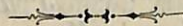
Օտարութեան մէջը զուր անցաւ ջանքս,
 Կարօտդ քաշելով մաշեցի կեանքս,
 Կրկին դէպի քեզ է սիրտս, բաղձանքս,
 Ա՛խ իմ երկիր, անուշ երկիր հայրական,
 Պապիս, մամիս, նախնիքներուս օթեան:

Ծննդավայր, երբ քեզանից հեռացայ,
 Կարծես դրախտիցը դժողքը ընկայ,
 Համբդ ու արժէքդ ես նոր իմացայ,
 Ա՛խ իմ երկիր, անուշ երկիր հայրական,
 Պապիս, մամիս, նախնիքներուս օթեան:

Տկարներուն թէ չը ճնշէ հզօրը,
 Կարելի է որդին մոռանայ հօրը,
 Մանաւանդ քեզ նման հարազատ մօրը,
 Ա՛խ իմ երկիր, անուշ երկիր հայրական,
 Պապիս, մամիս, նախնիքներուս օթեան:

Օտարութեան հացը ասացին մեծկակ,
 Բայց գնացի տեսայ փոքր նկանակ,
 Դառնահամ, անաճուն, սպառող քսակ,
 Ա՛խ իմ երկիր, անուշ երկիր հայրական,
 Պապիս, մամիս, նախնիքներուս օթեան:

1883

Խմ սիրտս ցաւ ունի, իւր ցաւն է կոծում,
 Դո՛ւ ինչու ես ալեկոծուած, Կասպից ծով:
 Ձը գիտեմ ինչ ունիս, դո՛ւ էլ ես հեծում,
 Լայնածաւալ, համատարած Կասպից ծով:

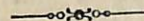
Եկել ու անցել են դարեր շատ հազար,
 Մինչ հիմա ապրել ես, դեռ կապրես երկար,
 Հառաչում ես մենակ լինելուդ համար,
 Մեծ ծովերուց հեռու ընկած Կասպից ծով:

Ալիքներդ ուժգին, գոչիւնդ հզօր,
 Յետ ու առաջ խաղում անում ես թափօր,
 Մաքիս ծովն էլ քեզ պէս խաղաղ չէ այսօր,
 Խռոված է և սրտմտած Կասպից ծով:

Ունենալով պինդ շոգեշարժ մեքենայ,
 Նաւերը ման կուգան քո կրծքիդ վերայ,
 Դիտութեան ձեռքի տակ դարձել ես ծառայ,
 Խեղճացել ես, մարդահալած Կասպից ծով:

Ձիւնու աղբին էլ ծանօթ ես, հէք ծեր,
 Ափերդ չըջել են աւղաններ, հայեր.
 Ճանապարհ ես դրել զանազան աղբեր,
 Շատ չար ու բարիներ տեսած Կասպից ծով:

1902

Քնա արքայանիստ մայրաքաղաքը,
 Ջընաղ հարազատիս հասիր, ով նամակ.
 Այնտեղ է իմ հոգուս, կեանքիս ճրագը,
 Փնտրէ նրան շուտով գտիր, ով նամակ:

Կնա պանդուխտ որդուս սիրտը գուրգուրէ,
 Ճմլուած ու ճնշուած հոգին կազգուրէ.
 Ճակատը, երեսը, կուրծքը համբուրէ,
 Անգրանիկիս ծոցը մտիր, ով նամակ:

Օտարութեան մէջը շատ վիշտ է կրել,
 Այս տողերը նրան լացով եմ գրել.
 Ծոցիդ մէջ մի փոքրիկ ծրար եմ դրել.
 Աղաչում եմ, որդուս յանձնիր, ով նամակ:

Ջիւանուց շատքարև տար, հոգու ընկեր,
 Պատասխանիդ սպասում եմ անհամբեր.
 Կնա իմ որդուցս տեղեկութիւն բեր,
 Շտապիր շուտ վերադարձիր, ով նամակ:

1902

(Ուսանող որդուն երկար սպասող հօր եղբր)

Հիւսիսային կողմից եկած ամպիկներ,
 Խնդրեմ ասէք, աղունիկս ի՞նչ եղաւ:
 Հողմեր, գորշ մշուշներ և մրըրիկներ,
 Ինձ ասացէք, աղունիկս ի՞նչ եղաւ:

Վազող կառախմբեր և սուրհանդակներ—
 Արագ տանող բերող թղթեր, նամակներ.
 Ծովեր, մեծ մեծ գետեր, սառն առուակներ,
 Ինձ ասացէք, աղունիկս ի՞նչ եղաւ:

Լուսաբեր արուսեակ—աստղերու տիկին,
 Անշէջ ճրագներ, կաճառ ծիրկաթին.
 Ողջ աշխարհը գիտող արև ու լուսին,
 Ինձ ասացէք, աղունիկս ի՞նչ եղաւ:

Գեղջուկ սայլապաններ, անմեղ սայլորդներ,
 Սարերու, ձորերու դաշտի անցորդներ,
 Ինձի մի լուր տուէք, բարի ճամբորդներ,
 Ինձ ասացէք, աղունիկս ի՞նչ եղաւ:

Ո՛վ դու մուսյլ գեղեր, ով լուսաւոր տիւ,
 Պատրաստէ սրինդդ, սրբակեաց հովիւ.
 Մեծամեծ թռչուններ, կռունկ, սագ, արծիւ,
 Ինձ ասացէք, աղունիկս ի՞նչ եղաւ:

Մարդիկ, հրեշտակներ, երկնային զօրքեր,
 Շարժուն մոլորակներ, լուսատու աստղեր:

Քաղցրահնչիւն զեփիւռ, ով սիրուն եթեր,
Ինձ ասացէք, աղունիկս ինչ եղաւ:

Լեզու առէք խօսէք դուք ծառ ու ծաղիկ,
Քաղցր ձայնդ հանէ, սիրուն բլբուլիկ:
Որսորդից հալածուած այծեամ ու եղնիկ
Ինձ ասացէք, աղունիկս ինչ եղաւ:

Ձիւանուս բարեկամ աշխոյժ երգիչներ,
Տաղանդաւոր, շնորհալի գրիչներ:
Ծանօթ ուսանողներ և ուսուցիչներ
Խնդրեմ ասէք, անուշիկս ինչ եղաւ:

1902

ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ԳՈՎԱՍՏՆԵՐ

Չորս հատ աղջիկ ունիմ տանը,
Ամեն մէկը ոսկի գոհար:
Շրջեմ բոլոր Հայաստանը,
Փեսացուներ գտնեմ յարմար:

Սօփիան մէկ գառն է անմեղ,
Ճարտարախօս, լեզուն համեղ:
Նահանգի մէջ քաղաք թէ գեղ,
Ձի ճարուի նորան հաւասար:

Արփենին մէկ լսի կտոր,
Դէմքը գրաւիչ, զօրաւոր:
Աչքը, ունքը աղեղնաւոր,
Սիրտ գողացող մագնիսաքար:

Ասաղիկը ասող է լուսատու,
Ձայնը քաղցր, խօսքը ազգու:
Հանդիպի յարմար փեսացու,
Ուրախ սրտով ապրի երկար:

Արեւհատս աննման,
Հաստատ գովելու է արժան,
Խնծորի ծառ է պատուական,
Նորատունկ է կանաչ դալար:

Նրանց մայրիկը Հռոսիկ,
Պարգևել է ինձ չորս աղջիկ,
Մէկմէկ սիրուն հօտով ծաղիկ,
Եղեմական այգու նուպար:

Կարապետ Պետրոսեանցս քիչ
Գտայ սրախ մխիթարիչ,
Խնդրեցի՝ և մի հայ երգիչ,
Գրեց այս երգը ինձ համար:

1902

ԵՐԳ

Մթնեց երկինքը, օդը վաթացաւ,
Սև սև ամպերը դուրս եկան հանդէս:
Երկնից անձրևի գալը շատացաւ,
Գետեր, առուակներ բացին ասպարէզ:

Հողմը կը փչէ սառն հիւսիսից,
Հաստ կաղնի ծառեր կը գցէ գետին:
Որոտմունք, կայծակ ծերուկ Մասիսից
Ձոհ են պահանջում կրկին ու կրկին:

Մարդ թէ անասուն, թռչուն թէ՛ դադան,
Փախել պահուել են իրանց խորշերում,
Երկակենցաղը անվախ, անասան,
Երկդիմի մտքով միշտ խաղ է կանչում:

Երջանիկ գորարը, անձրևոտ տարին,
Սնֆնաա կապրի չորում թէ ջրում,
Վայ գայ միամիտ ձկների գլխին,
Զրից դուրս ելան՝ մահ է սպառնում:
1893

ԵԿՈՆ ՊՈՏԵՑԻՆ

Ելի մթնեց յաջողութեան երկինքը,
Սև խաւար ամպերը եկան պատեցին,
Կորաւ խեղճի թափած արիւն քրտինքը,
Սնդութ չար ամպերը եկան պատեցին:

Սկսեցին ահեղագոչ սրտալ,
Կայծակ գոյացնել ու կարկուտ տեղալ,
Երկըրի հետ սարքեցին մեծ զաւմազալ,
Սնդագար ամպերը եկան պատեցին:

Երկիրն ասաւ պիտի տանեմ ինչ արած,
Սկզբից այսպէս է կամեցել Սատուած,
Կապոյտ հորիզոնը պարզ, լայնատարած,
Թուխ գումար ամպերը եկան պատեցին:

Տես, Ձիւանի, ձիւնի փոխուեց անձրևը,
Դեռ չը բացուած վարդը, թոռմեց տերևը,
Խաւարի մէջ կորաւ պայծառ արևը,
Հաւասար ամպերը եկան պատեցին:
1899

ՆՈ ՈՐՍ Է, ԵՍ ՆՐԱՆՆ ԵՄ

Ելի միտքս վեր սլացաւ, վառ սիրով տարուածի պէս,
Հողիս քնից նոր է զարթել, աչքերը հարբածի պէս,
Զրկայ ուրիշ մէկ գեղեցիկ իմ սրտիս սիրածի պէս,
Նա իմս է, ես նրանն եմ, պիտի սիրենք մէկ մէկու,
Զեռք ձեռքի տանք, կեանք վայելենք, սիրտ նուիրենք
մէկ մէկու:

Մտայ սիրելիս այգին, վարդ է բացուել վարդի մօտ,
Վառուած երգում է սոխակը, աշխոյժով վաղ առաւօտ,
Ես հողեակիս կը որոնեմ, նա էլ գիտեմ ինձ կարօտ,
Նա իմս է, ես նրանն եմ, պիտի սիրենք մէկ մէկու,
Զեռք ձեռքի տանք, կեանք վայելենք, սիրտ նուիրենք
մէկ մէկու:

Երկյարկանի ապարանքի լուսամուտին եմ նայում,
Սիրտս տխուր սպասում եմ նազելիս չի երևում,
Սուանց նրան լոյս ու արև ինձ համար չէ աշխարհում,
Նա իմս է, ես նրանն եմ, պիտի սիրենք մէկ մէկու,
Զեռք ձեռքի տանք, կեանք վայելենք, սիրտ նուիրենք
մէկ մէկու:

ՀԵՐՄԱՆՆԵՑ ԵՐԳԵՐ

Աղջկայ մնասբաւեալը հօրը

Աղջիկը— Արի հայրիկ, արի իմ կեանք,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ.
Անուշ ծնող բարի իմ կեանք,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ:

Հայրը— Ունեցիր խելք, շնորհք ու շէնք,
Գնա՛ որդիս, Աստուած քեզ հետ.
Ամուսնութիւնն է սուրբ օրէնք,
Գնա՛ որդիս, Աստուած քեզ հետ:

Աղջիկը— Էի ամեն հոգսէ ազատ,
Տանդ մէջ անմեղ անարատ,
Օրհնէ ինձի, հայր հարազատ,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ:

Հայրը— Փեսայիդ հետ սուրբ պայմանով,
Ուրախացիր միշտ նրանով.
Տէրը օրհնէ իւր բերանով,
Գնա՛ որդիս, Աստուած քեզ հետ:

Աղջիկը— Ի՞նչպէս ջոկնըւիմ, քեզանից,
Մեծ ես ինձ համար իշխանից,
Բաժինս կտրաւ այս տանից,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ:

Հայրը— Կեսերդ ու կեսարարիդ արժան,
Պատուէ հօրդ, մօրդ նման.
Քեզ չեմ մոռանայ յաւիտեան,
Գնա՛ որդիս, Աստուած քեզ հետ:

Աղջկայ մնաս բաւեալը մօրը

Աղջիկը— Քաղցր մայրիկ, հօգոյս հատոր,
Օրհնէ ինձի, ես գնում եմ.
Քեզ հետ ապրեցայ բախտաւոր,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ:

Մայրը— Լրացաւ քու ժամանակդ,
Գուտար իմ, գնա, մի լար գնա՛,
Վայելէ թագ ու պսակդ,
Գնա՛ որդիս, մի լար, գնա՛:

Աղջիկը— Բեր համբուրեմ ձեռքդ, մայրիկ,
Կերել եմ կաթըդ անուշիկ,
Երանի չը լինէի աղջիկ,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ:

Մայրը— Մի գնար վատ դրացու տուն,
Խելք ու մտքով եղիր արթուն.
Ունեցիր միշտ բարի անուն,
Գնա՛ որդիս, մի լար, գնա՛:

Աղջիկը— Կտրեցիր քունդ ինձ համար.
Օրօր ասելով անդադար.
Ո՛վ իմ ճշմարիտ բարերար,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ:

Մայրը— Եկաւ փեսան դու ոտքի ել,
Է քեզանից նա առաւել,
Նորան քեզ Տէրն է կամեցել,
Գնա՛ որդիս, Աստուած քեզ հետ:

ԼԱՅՆ ՈՒ ԺԻԺԱՂԸ

Լարող սրտի քնարի նուրբ թելերը,
Հեշտ նուագածու են լացն ու ծիծաղը.
Իրարու հետ ներգաշնակ չեն երգերը,
Մէկ մէկուց հեռու են լացն ու ծիծաղը:

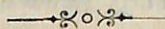
Լացը սգի, մահի օրուան երգիչ է.
Բայց ծիծաղը ուրախութեան դրդիչ է.
Մէկի երգը միւսին կործանիչ է
Այնքան որ աղբու են լացն ու ծիծաղը:

Լացի գործը դառնութիւն է, կսկիծ է,
Ծիծաղը հրճուելու նոր նախագիծ է,
Մէկը ցնծութիւն է, միւսը թախիծ է,
Քաղցր ու կծու են լացն ու ծիծաղը:

Ծիծաղողը, տեսար, նստել է կուլայ,
Լացողը՝ հակառակ այլ տեղ կը խնդայ,
Լացը ծիծաղ, ծիծաղը լաց կը դառնայ,
Կարծես թէ շինծու են լացն ու ծիծաղը:

Համ ծիծաղել, համ էլ լացել ես Զիւան,
Ծիծաղը կեանք սիրող, լացը գերեզման.
Աշխարհի սկզբից եղել են և կան,
Շատ հին են, թթու են լացն ու ծիծաղը:

1899

Թ. ՄԱՍ

ԱՇՈՒՂԻ ԳԱՖՏԱՐԸ

Դասթուս, ընդդիմախօսական, բարբ ու վարբ. պատմական
անարագրական. Աշունատոր դիպրոսածք. Ժամանակագրութիւն:

Յաւելուած: Երգեր գաղափարական բարբառով:

ԵՐԳ ՈՒ ԵՂՆԱԿԸ

Երգն ու եղանակը թուշուն են շուխտակ,
Երկուսը երկու թև ունին կը թռչեն.
Մէկի թևն է կոճակ, միւսինն օղակ,
Անշուշտ հարկաւոր են միշտ մէկը մէկին:

Երգը առանց եղանակի ունայն է,
Եղանակը առանց երգի լոկ ձայն է.
Երգը եղանակով գործը կը լայնէ,
Եղանակն էլ պարտական է լաւ երգին:

Երգը առանց եղանակի, բարեկամ,
Ձի արժեկ իսկապէս մէկ կոտրած դրամ,
Եղանակն էլ առանց երգի չունի համ,
Դադարկ ձայն է, կամ թէ անհոգի մարմին:

Ձիւան, թէ լսում ես մի քիչ գովասանք,
Եղանակն է տալիս քու երգերուդ կեանք,
Մէկ մէկու հետ այնպէս կապուած են նրանք,
Ինչպէս որ պսակուած սիրով մարդ ու կին:

1899

Կ Ե Ի Կ Ե Զ

Չնոտ սարեր, երման գետեր,
Ծաղկոտ դաշտեր ունիս, Կաւկազ.
Սառն ջրեր, ձկնոտ լճեր,
Բազում հանքեր ունիս, Կաւկազ:

Չըկայ քու նմանդ երկիր,
Խայտաճամուկ, կանաչ կարմիր.
Պտուղդ, բերքերդ ընտիր,
Քաղցր մրգեր ունիս, Կաւկազ:

Բարեխնամ քու տէրդ քաջ,
Կեանք է տուել քեզ բարգաւաճ.
Օր աւուր գնում ես առաջ,
Բարի մտքեր ունիս, Կաւկազ:

Չանագան ազգերու ծովակ,
Հորիզոնդ պարզ, կապուտակ.
Լեզուները բազմատեսակ,
Չոկ ջոկ ցեղեր ունիս Կաւկազ:

Քաջ են չեչենները լեզգիք,
Օս ու չերքէզ, հրէան ճարպիկ.
Վրացի, թուրք, ռուս, պարսիկ,
Խելօք հայեր ունիս, Կաւկազ:

Շատ բան կամեցել է Ստտուած,
Քեզ, սվ երկիր լայնատարած,
Հայից, Վրացուց մնացած,
Շատ հին վանքեր ունիս, Կաւկազ:

Լաւ լաւ քաղաքներ, փողոցներ,
Առատ այգի ու ծաղկոցներ,
Սչտարակներ և ամրոցներ,
Ամուր բերդեր ունիս, Կաւկազ:

Բարեխառն է քու կլիման,
Օդդ մաքուր և պատուական.
Մէջդ բազում կենդանիք կան,
Սիրուն հաւքեր ունիս, Կաւկազ:

Ձիւանուն յայտնի ես, անահ,
Առատ երկիր դու բաղմաշահ.
Ռազմագէտ, վարժ, կարգապահ,
Կարիչ զօրքեր ունիս, Կաւկազ:

1899

Ե Ի Ե Կ

Մեծ մարգու մէկը նժոյգ ձին տակին,
Ձինուած, զարդարուած գնում էր որսի.
Թեւաւորի պէս թռչում էր իւր ձին,
Վազում էր արագ, բնաւ չէր յոգնի:

Երկու մեծ գամբու և երկու ծառայ,
Ունէր իւր հետը այդ մեծ պարոնը,
Հաստ ու յաղթանդամ որպէս մի հսկայ,
Կարծես նա ինքն էր քաջն Սամսոնը:

Աչնան մօտիկ էր, օրը գեղեցիկ,
Կապոյտ երկինքը վճիտ ու մաքուր.
Քաղցր հովիկը փչում էր մեղմիկ,
Զովացնում էր սրտերը տխուր:

Շատ գնաց թէ քիչ, տեսաւ մի մեծ սար,
Թեւերն ու կուրծքը անտառով պատած.
Սարից քիչ ներքեւ շատ գառ ու ոչխար
Արածում էին դէս ու դէն ցրուած:

Յիշեալ քաջ հսկան բարձրացաւ քիչ վեր,
Մտաւ անտառը ծառաներու հետ,
Տեսաւ մի գառնուկ, մատղաշ գառնուկ էր,
Մոլորել, հօտից մնացել է յետ:

Անտառի խորքից մի գայլ դուրս ելաւ.
Տեսնելով գառին վազեց դէպ նրան,
Խղճուկ գառնուկի սիրտը դող ընկաւ.
Բառաչեց մօրը, կանչեց օգնութեան:

Քիչ էր մնացել գայլը խեղճ գառին,
Պիտի բզբկտէր՝ գամբռներն հասան.
Քամակը տուեց կաղնի մեծ ծառին,
Սկսեց կռուել առիւծի նման:

Պարոնը տեսաւ որ գամբռները
Չեն կարող խեղդել ամենի գայլին,
Լարեց աղեղը, հանեց սուսերը,
Գետին գլորեց կատաղի գայլին:

Սպիտակ, սիրուն գառը ազատուեց,
Բայց մրից ելաւ մըրջուրը ընկաւ.
Իւր ազատողի ոտքերը լիզեց,
Խոնարհած գլխով գոհութիւն տուաւ:

Պարոնը մտքում շատ ուրախացաւ,
Որ Աստուած իրան բաժին ուղարկեց.
Դանակը սրեց գառին մօտեցաւ,
Որ պիտի մորթէր, մի խեղճ ձայն լսեց:

Գառի հոգին էր խօսեցաւ սրտից,
Ասաւ պարոնին—Մի անել վատ բան.
Էլ ուր փրկեցիր գայլի ճիրանից,
Որ դու էլ պիտի տայիր ինձ զիյան:

—Գայլը գազան է, խղճմտանք չունի,
Նա թշնամի է, ոչխարի ցեղին.
Զէ որ դու մարդ ես և մեծահոգի,
Եկ, մի սպանել ինձ պէս անմեղին:

Զըլսեց գառին այն մարդ գազանը,
Մորթեց ու շինեց սիրուն խօրոված.
Սրտածմիկ էր այդ տեսարանը,
Տեսաւ ու լսեց վերեւից Աստուած:

1900

ՄՇՈՒՂՆ ՈՒ ԲՈՒԲՈՒԼԸ

Առուղը— **Պ**ն ինչու համար ես լռել,
Խնդրեմ ասա, բըլբուլ ախպէր.
Քեզնից հրաման չեն ուզել,
Արգելք չըկայ, բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը— Ցաւս քու ցաւիցդ շատ է,
Իզուր մի լայ, աշուղ ախպէր.

Ձի ասուիլ, ինձ համար վատ է,
Թող տուր մնայ, աշուղ ախպէր:

Ասուղը— Ինձ պէս մերկ չես, հալաւ ունիս,
Հմուտ երգչի համբաւ ունիս.
Ինչո՞ւ ես լուռ, ինչ ցաւ ունիս,
Որ չես կարգայ բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը— Վարդիս քնքոյշ տերեւիկը,
Կողոպտել է թիթեռնիկը.
Մի բանար ցաւիս կծիկը,
Գործիդ զնա, աշուղ ախպէր:

Ասուղը— Դրախտ այգիներում կապրիս,
Թև ունիս, ազատ կը թռչիս.
Ցաւը իմս է, դու ցաւ չունիս,
Մի տրտնջար, բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը— Դրախտն ունի մի այգեպան,
Երգ չը սիրող չար ու դաժան.
Այգու մէջ մեծ մեծ օձեր կան,
Թոյն կը տեղայ, աշուղ ախպէր:

Ասուղը— Թէ չուզես այգու մէջ մնալ,
Կարող ես թողնել հեռանալ.
Ազատ օդի մէջ սլանալ
Ձեռքէդ կուգայ, բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը— Հայր ու մայրս այստեղ եկել,
Չարչարուել են, բուն են շինել.
Չեմ կարող այս բունը թողնել,
Այստեղ ծնայ, աշուղ ախպէր:

Ասուղը— Թուիր, զնա, երկիրներ տես,
Ուրախ, զուարթ, ծիծաղերես.
Դուն էլ խօս՝ օրէնքի տակ չես
Երգէ, խաղա, բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը— Խելահաս մեծի խրատը,
Կը սրբէ մարդուս արատը.
Օրէնքով կտրուած մատը
Կսկիծ չի տայ, աշուղ ախպէր:

Ասուղը— Ծաղկանց թագուհի վարդենին,
Քեզ է տալիս կեանքն ու հոգին.
Երջանիկ ես թռչնոց միջին,
Ցնծա, խնդա բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը— Լալիս եմ աչքերս լցուած,
Հոգիս խուփ, սիրտս խոցուած.
Վարդը իմ ծոցիս մէջ բացուած
Ես չը տեսայ, աշուղ ախպէր:

Ասուղը— Լաւ է էլ չը խօսենք, լռենք,
Մեր ցաւը մեր մէջը պահենք.
Ես էլ, դու էլ երջանիկ չենք,
Լաւ հասկացայ, բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը— Քանի որ կայ վարդը կարմիր,
Պիտի երգեմ ես քաջ ու ժիր,
Քու գալովդ ինձ կեանք տուիր,
Հոգի առայ աշուղ ախպէր:

Ասուղը— Մնաս բարով բարի թռչուն,
Աշխոյժ երգիչ և զգայուն.
Շուտով կը բացուի նոր դարուն,
Ցուրտ է հիմա, բըլբուլ ախպէր:

Բըլբուլը -- Գնաս բարով քու անակը,
Աստուած կատարէ փափազդ.
Վար մի դնիր քու ջութակդ,
Մի ծուլանայ, աշուղ ախպէր:
1900

Գ Լ Ս Թ Ը Ն

Ինչ կենդանի փոքրին կուլ տալ է ուզում,
Ձրկի փուշ կը լինի, կը խրի բուկը.
Թէ ոստայնը ճանճեր որտալ է ուզում,
Քիթիցը մաներով կուտեն ծծուկը:

Ո՞ւր է լաւ կենդանի առիւծի նման,
Ուժեղի դէմ կանգնող, տկարին պաշտպան.
Իւր ցեղի մեծ մկներ գալով օգնութեան,
Կատուից կաղատուի խեղճ փոքրիկ մուկը:

Կանցնին այս օրերը դառը և ձախորդ,
Յաջող տեղ կը հասնի ամենայն ճամբորդ.
Կուգայ ժամը կըլնի արթուն պահանջող,
Գայլը չի գողանալ հօտից գառնուկը:

Քնից կարթնանայ ծովը սվկիան,
Իւր միջի կենդանեաց կուտայ զէնք, վահան.
Ոչ կարթի կը անցնի, ոչ կընկնի ուռկան,
Բնական մահովը կը մեռնի ձուկը:

Բլուրն էլ կը գառնայ մէկ օր բարձր սար,
Պատիւ կառնէ մեծ սարերուն հաւասար.
Էլ չի ծաղրիլ ծառը հասակով երկար,
Պատուով կը մեծանայ կանաչ թղուկը:

Պարարտ ոչխարները, կովերը կթու,
Կըստանան խոտաւէտ տեղեր կենսատու.
Էլ չեն թողնել նրան արիւն ծծելու,
Կանհետանայ փողոցային տղրուկը:

Ով վախկոտ է, նա միշտ ոտից կոխան է,
Ամեն անգամ սարկութեան արժան է,
Ահռելի վիշապի օրը սև կանէ,
Իւր անձը պաշտպանող խելօք խողուկը:

Չրիակերներուն ինչ են պարտական,
Մարդիկ առանց գործի նրանց սնունդ տան.
Փեթակը կիմանայ տէրը խակական,
Ամեն սր չի տանիլ մեղրի պուտուկը:

Էլ գիւղացին եզին թակել չի կարող,
Կալի մէջ բերանը փակել չի կարող.
Գող սերուրը յափշտակել չի կարող,
Արծուի թեի տակ մտաւ ճնճղուկը:

Խուլը ձայն կը լսէ երկնից ահարկու,
Մունջը ճառ կը կարգայ, կըստանայ լեզու.
Օրօցքիցը մէկ օր կը նստի ձիու,
Բալուրով փաթաթած անխօս մանուկը:

Արդար հզօր պետը խելքով թանգագին,
Գայլ ու ոչխար կապրեցնէ միտային.
Ոսկին աւազակայ չի լինի բաժին,
Պատասպարում է երկաթէ սնուկը:

Էլ քամի չի վռնտիլ հին սալիկը,
Կրթեցին, մարդ չեղաւ անպոչ կապիկը,
Առասպել դուրս եկաւ ծովի աղջիկը.
Անց չի կենալ թասի նայող վհուկը:

Ողջ կենդանիք պիտանի են, լեր գիտակ,
Ամեն մէկը մէկ-մէկ բանի ընդունակ,
Քանի որ աղաւնին դարձաւ սուրհանդակ,
Մէկ օր էլ կը հնչէ հաւի թմբուկը:

Գարնան կը փոխարկուի ձմեռը երկար,
Կանցնի աղջամուղջը, գիշերը խաւար,
Նոր սանտրեր կը շինուի հին գլխի համար,
Կը մաքրուի Արեւելեան թնջուկը:

Տեղ կայ, համբերելով գործ կը կատարուի,
Տեղ կայ, շտապելը շատ կը յարմարուի.
Մինչև որ ձիթենին հագնի, զարգարուի,
Որդին կը նշանէ խել խրխնտուկը:

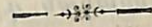
Մարդ կուզեմ որ դարի պահանջն իմանայ,
Ձը յապաղի, շուտով իւր գործը գիտնայ,
Մինչև որ թրթուրը թիթեռ կը դառնայ,
Պարտիզից կը վերնայ կանաչ բազուկը:

Ձինւորի պարծանքն է պսպղուն սուրը,
Նա կը սիրէ զէնքի լաւը, մաքուրը.
Գութնի խփի կը դառնայ բթացած թուրը,
Կտրէ կանցնի կերթայ խորը, կտրուկը:

Կայ այնպէս կենդանի, թէպէտ յաղթանդամ,
Բայց առանց տէր նա չի ապրիլ ոչ ժամ.
Էջից և ոչխարից բարձր է շատ անգամ,
Գոյութեան կռուի մէջ խելօք մտղուկը:

Ձիւանի, նոր մարդը նոր բաղձանք ունի,
Դժուար առաջ գնալու ճիգ ու ջանք ունի,
Նրա թոռը գովէ որ դեռ կենք ունի
Ձի մանկանալ հին դառամեալ ծերուկը:

1901

Գ Ը Ս Թ Ը Ն

Այնքան ինձպէս չեղար, դու անխղճմտանք,
Որ ինձ արիւր քեզի նման, դրացի.
Երկուքս էլ մէկ տեսակ դրութեան հասանք,
Ինչ ունէինք առան, տարան, դրացի:

• Աստուած երկնքիցը մեր սրտին նայեց,
Մեր մեղքի համեմատ նա մեզի պատժեց.
Ինձ էլ քու ընկածդ հորի մէջ ձգեց,
Իրար գտանք մենք անբաժան, դրացի:

Այսուհետև կուզես խնդա, կուզես լաց,
Ընկանք անգունդի մէջ—ոչ ջուր կայ, ոչ հաց,
Թէ քու դուռդ փակ էր, իմ դուռըս էր բաց,
Մերթ լինում էր քեզ իջևան, դրացի:

Խնդրեմ ասա, քեզ ինչ օգուտ այս բանից,
Որ ինձ էլ զրկեցին իմ օթևանից,
Ոչ ոք գոհ չէ ոչ ինձնից ոչ քեզանից,
Որ չեղանք մէկ-մէկու պաշտպան, դրացի:

Խելքիցդ դուրս յարձակուեցիր ինձ վերայ,
Նախատեցիր, հայհոյեցիր անխնայ.

Ես ինչ անեմ որ սարերից հեղեղ գայ,
Սրբէ տանի ամեն մի բան, դրացի:

Ինքդ էլ չիմացար թէ ինչ մտածեցիր,
Էջը թողած համեռը հարուածեցիր,
Իզուր տեղը չարութիւն սերմանեցիր,
Եղար դու մեծ որոմնացան դրացի:

Մեր ձեռքով մեր կեանքը կը համառօտենք,
Գեռ մեռած չենք, բայց մեռնելու շատ մօտ ենք,
Տներուս մէջ աւուր հացի կարօտ ենք,
Ես փերեզակ, դու մուրացկան դրացի:

Այժմ երկուսիս էլ մուխը մարեցին,
Լեռ քարերով դռներս վեր շարեցին,
Մէկ կտորից պատանքներս կարեցին,
Պատրաստեցին խոր գերեզման, դրացի:

Ոտքերս շղթայած, ձեռքերս կապած,
Լուռ ու մունջ նստել ենք, անխօս, կարկամած,
Վերև նայենք մազից մէկ սուր է կախուած,
Վար նայենք՝ մեծ վիշապներ կան, դրացի:

Ինչ հնար մտածենք, որ չը մահանանք,
Կամ թէ վիշապներուն մենք կուլ չը դնանք,
Պէտք է իրար սիրենք, իրար հասկանանք,
Այս է ելքը իմ սիրական, դրացի:

Աշխատենք մեր ճանապարհից չը սահենք,
Ուժեղ բարեկամաց սրտերը շահենք,
Այնքան աշխատենք որ մենք մեզի պահենք,
Տեսնենք ինչ է մեր ապագան, դրացի:

Ինձանից քեզ դուն վատութիւն մի յուսայ,
Ինչպէս դու քեզ և քու անձիդ՝ հաւատայ,
Գու էլ ինձի չարութիւն մի կամենայ,
Իմ բարեկամ, իմ պատուական դրացի:

Մեր մէջ դժուար, չը լուծուելու վէճ չունինք,
Որ իրար հակառակ, թշնամի լինինք,
Իզուր չէ մէկ-մէկուց լսենք նախատինք,
Լինենք անպէտք ու անարժան դրացի:

Լաւ դտենք հին ու նոր գաղափարները,
Լաւն առնենք, դէն քցենք մենք վատթարները,
Թէ ձեր, թէ մեր նախնեաց հին տաճարները
Մնան մինչ երբ կիսակործան, դրացի:

Մեր պապերը իրար եղբայր են եղել,
Միշտ իրարու բարութիւն են կամեցել,
Մենք ևս սկսենք իրարու գովել,
Զիւլանս խնդրում եմ այսքան, դրացի:

1898

Պ Ա Ս Թ Ա Ն

Որի շուրջը դժնիկ փշով է պատած,
Մի մտնիր այն այգին, անփորձ պատանի,
Նրա ստուերի տակ օձեր կան պարկած,
Ապահով չէ ամեն ծառի հովանի:

Շատ է այս աշխարհի ճարպիկ խաբերան,
Հազարից մէկը չէ ուղածիդ նման,
Ակը կեղծ քարից է մեծամասնութեան—
Ադամանդ չէ ամեն փայլող մատանի:

Երբեմն կը դառնայ սաղը փոքրիկ հաւ,
Աչքերդ բաց, ուշի ուշով դնէ լաւ,
Արտաքինով մի շլանար դու բնաւ,
Կարծածիդ պէս դուրս չի գալ շատ գեղանի:

Հաւերու մէջ աքլորը մեծ ըմբիշ է.
Ճգնաւորին քարը փափուկ թաշիշ է.
Աշխարհաշէն խելօք մարդը ուրիշ է,
Շատ կայ խօսուն, մարդու նման կենդանի:

Փող է ծախսել, ման է եկել Եւրոպա,
Հագել, կապել, ծածկել է թանգ շքեպա.
Գլխարկը մեծ, տակը մեծ գլուխ չը կայ,
Շատ կը գտնիս այդ տեսակ մարդ անուանի:

Փառաւորուած, փայլող մարդ գերազանցը,
Կաշկանդուած է, նա էլ ունի իւր ցանցը.
Թէ չլաւ քննես, երջանիկ չէ այն անձը,
Ուժ որ կասեն՝ երանի՛քեզ, երանի՛:

Աստուծոյ գաղտնիքը մարդ չի իմանայ,
Փրկիչը մտորի մէջը կերեայ.
Շատ անգամ մեծ տանից մեծ մարդ դուրս չի գայ,
Խուզերից կը ծնեն քաջեր պիտանի:

Ձանայ գտնես անանց կեանքը երկնային,
Վաղանցուկ է շուքն ու փառքը մարդկային.
Առողջութիւն չի տալ հիւանդ արքային,
Ոսկով պատած իւր զգեստը ծիրանի:

Ճանաչէ լաւ բանի արժէքը, գինը,
Ներսինին չի հասնիլ գոված դրսինը.
Մինչև նորը ճարես, կը կորչի հինը,
Կը սառնանայ բարեկամդ ընտանի:

Սիրունը տգեղին կը լինի արժան,
Առողջ տղամարդը կառնէ խեղ կնկան.
Աշխարհի մէջ հակառակ է ամեն բան,
Չեն հանդիպել ո՛վ որ ուժ է արժանի:

Քարոզիչը թէ չը լինի անարատ,
Նա սրբութեան մասին չի խօսիլ ազատ.
Թէ մէկը գործ չունի խօսքին համեմատ,
Կը համարուի թու՛թակի պէս լեզուանի:

Փողովուրդն է թէ գիւղ թէ քաղաք շինող.
Նա է անշունչ առարկային կեանք տուող.
Ոչ աղօթող ունին, ոչ կարդ կատարող,
Շքեղ եկեղեցիք շատ ունի Անի:

Ամէն ոք բարի չէ, վրադ չի խղճալ,
Բան մի ասիլ, զուր տեղը մի մերկանալ.
Ամեն մարդու քու վերքերդ մի ցոյց տալ,
Բժիշկ ճարէ որ դնէ սպեղանի:

Հպարտ մեռիլ, գաղտնի պահէ սրտինդ,
Թող թշնամին չիմանայ քու ներսինդ.
Քանի ողջ ես, դառնութիւն է բաժինդ,
Երբ մահացար՝ կը քաղցրանաս, Ջիւանի:

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ԵՐԳԵՐ ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԲԱՐԲԱՌՈՎ

ԱՅԵԿԵՏԸ ԽՐԵՏՈՒԹ Է ՎՆՐԺՈՊԵՏԻՆ

Սէրըդ, սաւաէդ անճախ տուեր ես թղթին,
Տունդ, տեղդ, օղլուշաղդ մուցեր ես:
Առաջուայ պէս ուրախ տուն չես գար վախտին,
Դարտոտեր ես, ձէնով խաղդ մուցեր ես:

Էդ խուճարէն վէ՛վ է խէրուեր, մէ՛մ ըսա.
Քէզնէն առաջ խաղցողներէն առ հիսա.
Ձեպը դարտակ, առանց փարայ ու քիսայ
Սիպիրական հին օրթաղդ մուցեր ես:

Սաղայելի, չար սատանի դաւակը,
Քեզ խաբեր, առեր է իրան շալակը.
Հոգիդ նետեր ես դժօխքի կրակը,
Դրախտի պէս քու օճախըդ մուցեր ես:

Սրափն*) եմ, կաղաչեմ, վաղ արի թէղըմ,
Մանտր-խոշոր ունիս տունդ մէ աղըմ.
Քու հին դայտէդ չալէ, ձեռքդ առ սաղըմ,
Կերևնայ թէ դուն չրաղդ մուցեր ես:

1899

*) Սրափ, Սերովբէ—Ձիւանու իսկական անունն է.

Տէյժօր եփ, տէյժօր եփ, փխ, անխափ եար.
Խօսք տաս, խաբես, հեռու ժուռ դաս դու ինձէն.
Էդման օր հովցեր ես, ըսա՛ ինչ խապար,
Գիտեմ օր չես տեսեր վսաս դու ինձէն:

Ձեմ տեսեր քեզի պէս թիթիզ, թիրաքիմ.
Թապիաթդ չես փոխեր, օր դայ մե՛ծ հեքիմ,
Իմ ամակս աչքդ բռնէ բիլաքիմ,
Քիչ ես հաքեր ատլաս ու խաս դու ինձէն:

Սրափն եմ, սրախ մէջ բացեր ես եարա,
Քեզնէն սրախ եարին չի էղնիլ չարա.
Էդման օր ինատիդ կայնիս կը վերայ,
Շատ կիմանաս էվել պակաս դու ինձէն:

1899

ՔԵՆՍԻՊՈՒԹԵՆ

Ասլընին կատու կը շինես,
Գրողի դաս, քեասիպութեն.
Ազատ մարդուն ետիք կենես,
Ծախել կուտաս, քեասիպութեն:

Բլաժ է տանըդ յառիքը,
Քեզանից է ծնել չիքը,
Լեղի, օձի կաթով լիքը,
Հոտած կարաս քեասիպութենս:

Ամօթով ես քովը փեօիդ,
Մէջը փարայ չը կայ քիօիդ.
Վո՞վ կաշէ քու գէշ երեսիդ,
Աղտոտ փալաս քեասիպութենս:

Վրէդ կառնես խոտէ ապա,
Կը հագնիս կրակէ կապայ.
Էն տունը կենես խարապա,
Ուր որ էրթաս, քեասիպութենս:

Ընկած տեղդ կը մնաս կոր,
Նէ գիշեր գիտես կը նէ զօր.
Սրափը չի տեսնի լաւ օր,
Քանի դու կաս, քեասիպութենս:

ԲԵՍԵՆՅՈՒ ԽԵՂԸ

Սէվկիւլի ախպէրս, ջանս, ջիկեարս
Մէջը զարիպութան սրման է յըճըփ.
Հըմբքի կտրել է սապրս, զարարս.
Կաշեմ չի գայ վաթան, սրման է յըճըփ:

Էս բանը իմ սրտիս շատ դէժար կուքայ,
Հեռեանց խէրի տեղ մեծ զարար կուքայ.
Նէ գիրըմ կը գրէ, նէ խապար կուքայ,
Փայլըւանս տղման սրման է յըճըփ:

Սրափն եմ, բարկըցել, դարձել բարակ թել,
Իմ դարտէս աշխարհքը դարտ չըկայ յաւել.
Ախպէր ջան կանչելով կէս մարդ եմ էղել,
Անտէր, անտիրական սրման է յըճըփ:

ԲԵՍԵՆՅՈՒ ԽԵՂԸ

Տը մանչ, էդման խելառ բաներ էսել մի,
Քու ճտիդ մի առնու ուրիշի դաւին.
Չըլլի օրըմ նստիս դու սատանի ճի,
Էրթաս քշօ ըսես դրկըցի հաւին:

Մէ պուտմ ջուր խմէ դու խելքի ծովէն,
Ջոկնուի անլիզու եղէն ու կովէն.
Գէշ մարդուն քրֆեն կը, փախնին կը քովէն,
Ղուլ ու զուրպան գըլլին ամենքն էլ լաւին:

Ես աչըղ Սրափն եմ, տարիս է քառսուն,
Անճախ վաստըկել եմ մէ քիչըմ անուն.
Անաճալ կը մեռնիմ, Աստըժու սիրուն,
Յարունքը մի մտնի բրտուճըմ կաւին:

Յուրնտիկ-մոնտիկ, կոկիկ-մոկիկ եար,
Սեիկ-մեիկ վառ աչերիդ կարօտ եմ:
Խօրոտիկ-մորոտիկ, մանրէ մնրիկ եար,
Շեկլիկ-մեկլիկ քու պատկերիդ կարօտ եմ:

Նազ ու մազ մի անիլ թուլթուլ-մուժուլ—
Լեղկ ու մեղկ խօսքերով անուշ-մանուշս,
Պստի մստի կաքաւ, պուպուշ-մուժուշս,
Խաղիդ մաղիդ, պարիդ մարիդ կարօտ եմ:

Բերան մերան, երես մերես կլորակ,
Գանգուր մանգուր խօսպաներդ ոլորակ,
Գլուխ-մլուխ, ճակատ-մակատ բոլորակ,
Կամար-մամար կեռ ունքերիդ կարօտ եմ:

1902

Չինարի պէս պօյդ, պուսըդ, Սէլվինադ,
Հաքնիս կապես դէմս իլվան կենես կը:
Սիրես կը խաղ ու տաղ, քեմէնչէ ու սաղ,
Կերթաս պաղչաները սէյրան կենես կը:

Փէնճէրեցէն կանչես, դավաթ կենես տուն,
Էջիդ դարնըւողին չես թողնի մաղպուն.
Հազար էրնէկ կուտամ էն տղամարդուն,
Օր դու կուզես, ջանիդ ջանան կենես կը:

Յերեսդ տեսնողին պէս չէ հաց ու միս,
Պաշարի ամբար ես, ամեն ինչ ունիս.
Էօմրը կաւելցնես ում հետ օր էղնիս,
Սրտով էխտիարին ջիւաւն կենես կը:

1896

Սարեր, խորունկ ձորեր, խապարմ տուէք,
Իմ յուրնտիկ անուշ եարս ուր գնաց.
Էս եարալի սրտիս մահլէմմ դրէք,
Թաժա ծաղիկ անուշ եարս ուր գնաց:

Մէ խնձորի ծառըմ էր, համով ու հոտով,
Սլ ճերմակ երեսով, շէնքով, շնորհքով.
Շղվա սէլվիի պէս պօյով—բուսաթով,
Գեր, գնաըլիկ անուշ եարս ուր գնաց:

Սրափն եմ աւելցաւ թալաչս ցաւս,
Չունքի, ձեռքէս թուաւ յուննա կաքաւս,
Սուճի եմ, փնտրեմ կը կորուցած աւս,
Սարի եղնիկ անուշ եարս ուր գնաց:

1901

Չուչուստ, չուչուստ մէկ՝մ կուքայ,
Իստակ իմ եարիս գըլմանի.
Պոյին, պուսին խելքս կերթայ,
Քարուացըը տնկող, նազանի:

Փունաւոր հալաւը թաժայ,
Հագել դարձել է զորթ Սօնա.
Էրնէկ իմ եարս ըլենայ,
Ձեռնէս բռնէ քովը տանի:

Իմ եարս յռունտ կաքաւ է,
Մատները բարակ ճնաւ է.
Ձէնը կռնկի պէս լաւ է,
Խօսող, զրցող համ լիզուանի:

Հաքել է զութնի զպունը,
Կտրել է Սրափիս քունը.
Դարձել եմ էչխի ջունուներ,
Ձեմ աչել գործի ու բանի:
1902

Եար, քու էչխիդ կրակովը էրուում եմ փարուանի պէս,
Ինձ դու արել ես քեզ աւճի սարերու ջէյրանի պէս.
Սպիտակ բիւթ բոխախդ տեսնողը հողի կուտայ.
Կարմիր, բարակ պուռնկներդ եազուտի, մարձանի պէս:

Քանի կարողաւոր մարդիկ մեծ բէկ ու հարուն զարուն.
Դուանդ ծառայ են դարձել եղել են խեղճ ջունուն.
Ի՞նչ ունիս քու աչքերիդ մէջ, ինչ զօրութիւն կայ թաքուն,
Դիմացդ գառի են փոխուում քաջերը աւրանի պէս:

Առանց քեզ ապրել, Զիւանուն, գիտեցիր անհնար է.
Երեխային մօրը կաթից կտրելու չափ դժուար է.
Եար, քու տուած յիշատակդ կեանքիս հետ հաւասար է,
Սրտիս վրայ պահում եմ միշտ ընտիր արմազանի պէս:
1902

Սեպէպ, բան չեմ ուզէ, իմ օրիս յընկնիս,
Իմ ցաւերս քաշես, տեսնիս զօլնայ է.
Ինձի պէս էլօղլու ձեռքի տակ մանիս,
Ձահել օմրըդ մաշես, տեսնիս զօլնայ է:

Կնիկդ, աղճիկդ զօռով տրորթեն,
 Խօսելու չը թողնին, բերանդ ճուրթեն.
 Զաւակներդ յաչքիդ յառաջը մորթեն,
 Կայնիս մօտիկ աչես, տեսնիս զօլայ է:

Հօրդ ոտքէն բռնեն թապլեն խանտէկը,
 Գան աչքերը հանեն զազն ու օրտէկը.
 Դայնար ջրի մէջը մօրդ ջանտէկը,
 Քու ձեռքովդ խաշես, տեսնիս զօլայ է:

Սրափը Աստըծմէն խնդրէ կը էսքան,
 Դիւշմըններդ գօւրդ քեզի փորել տան.
 Քու ճախպդ քու ձեռքով շինես իսկական,
 Քու ուրքովդ տաշես, տեսնիս զօլայ է:

1901

Ց Ա Ն Կ

Ա Ջ Գ Ի Գ Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ը

Աղգ իմ, որքան նկուն մնաս	3
Արեն ելաւ փախէք աստղեր	4
Մինչև կեանքիս վերջը քեզ պիտի սիրեմ	4
Վիմացկուն, համբերող, կըչկչան հաւիս	5
Աղքատ հողագործ մի վհատիւր կարոցը մօտ է	6
Տեսակ-տեսակ կենդանեաց ճանկը ընկար քաջ բազէ	7
Աշխարհն ընդհանուր քո սիրոյդ համար	8
Առաւօտը շատ մօտ է	10
Քոյրերիս մէջ միշտ սգազգեաց	11
Էլ չեմ սիրում, ատեցի	11
Փրկութեան աւետարեր	13
Վարձիր հայի բլբուլ	13
Թող ես մշակ լինիմ	14
Մըրի միջից ելան մըրջուրը մօտան	15
Աւետարեր խօսնակը հայուն	16
Ես մի ծառ եմ ծիրանի	17
Ուղտի պոչ է բախտը հայոց	18
Թող ինչպէս ընկել եմ	19
Թող մնայ մէկ ժամանակ	20
Խնդահ, սիրուհիս, քեզ բարի վիճակ	20
Ինչո՞ւ լամ երբ չեմ մանուկ	21
Անոյժ, ձմրան արև դարձաւ	22

Ս Շ Խ Ա Ր Հ Ի Բ Ա Ն Ը

Նրկրագնաի տէրը, երրորդութիւնը	25
Զգտում է ամենայն մարդ	26
Բժիշկն առողջ, քարոզիչն ապահով	27
Մարմինդ մերկ, երեսդ պաղ	28

Այսպէս է աշխարհի բանը	29
Անդուր Գարուհիւր ծնաւ	30
Կամ պիտի շատ փող ունենաս	31
Աստուած չանէ մարդուն ապիկար	31
Ջաւակի և գերդաստանի տէր	32
Ոչ աղօթք է անում, ոչ ուրախութիւն	33
Գառարկ եկայ, դատարկ կերթամ	34
Մարդկանց արարքը տեսնելով	35
Մարդ կայ զարդարուած է	36
Տրամութեան օթեան	37
Խաղաղ, առանց ցաւի	37

Ա Շ ՈՒ Ղ Ի Խ Ր Ա Տ Ը

Իմ ձախորդութեանս մի խնդայ	41
Կակուզ փուշը ձեռք չի ծակեր	42
Եթէ մարդը մարդուն բարի կամենայ	43
Նեղութիւն քաշիս այլոց	44
Բարի, գեղեցիկ, առարիւնի ընկերը	45
Ամեն Հոմէրոս մէկ Ջոյլիս ունի	46
Ձախորդ օրերը ձմռայ նման կուգան ու կերթան	47
Որ սարին գիմեցի վրան ձիւն եկաւ	48
Երբ որ Աստուած կամենայ	49
Մարդկային ցեղի սկիզբը	50

Ա Ջ Ն Ի Ի Ս Է Ր Ը

Մաքուր նազելի կոյս	53
Նագելոյս ամպ է իջել	54
Շառագոյն վարդ այտերդ	54
Թէ քու աչք ու ունքդ սև են	55
Թէ պիտի գաս, ով սիրելի	56
Յօժար եմ, ինչ որ կուզէ	57
Արքայութիւնը առանց բեզ	57
Անուշիկ կոյս բարի բախաի	58
Արեից ես ծնել թէ լուսնիակից	59

Պաղ աղբիւրի մօտը կանգնած	60
Հրդէն դոյացաւ աչքերիցդ	61
Անբաժան է մինչի մահ	62
Երբեմն հոգուս հատորը	63
Շարժեցին սառած լրանս	63
Փառք Արարչին ցնծութեան առուակը	64

Ջ Ի Ե Ն Ի Ն Մ Ե Ն Ա Կ

Բու մէջդ ես մի քայլ հողի մաս շունիմ	67
Տխրատեսիլ, սեւթոյր, խաւար ամպեր	67
Պիտի գոգեմ մայր հողը, քամին	68
Պանդխտութեան մէջ լրացաւ	69
Ես կուզեմ ճշմարտութիւն	70
Ունիմ, փառք Աստուծոյ	71
Շնորհաց կենսատու ծառի հովանու	72
Ո՞ւմ համար կը մաշուիս	73
Անթի թռչնիկ է աշուղը	73
Ի՞նչ ես քիթդ կախել	74
Ինչու համար ինձ բանաի մէջ	75
Փառք քեզի Բարերար	76

Մ Ր Տ Ա Բ ՈՒ Ղ Ի Խ Ն Ի Ի Ր Ե Ի Ն ՈՒ Է Ը

Երեսանկեալ աղաչում եմ, Տէր Աստուած	79
Ով ամենակարող Արարիչ Աստուած	79
Բոլոր ծաղկոցները բացուին	80
Ջուխտակ շամամներդ դրախտ ծոցիդ	81
Յիսուն տարի ծառայել է հայ ազգին	82
Վենետիկի սուրբ Ղազարու կղզիէն	83
Հազարաւոր համակրողներուդ մէջ	84
Ողբացէք, ով Արամեանք,	85
Շնորհաւոր քու տօնդ պարոն Մովսէս	87
Նուէր իմ մի ծանօթիս	88
Մեծ բանաստեղծ, մեծ աշուղ	89
Այսուհետեւ ինձի լոյս չէ հարկաւոր	90

Գրախտի տունկ, խնկի ծառ ես	91
Սասունած իմ, նոր հոգի տուր	92

Ե Ր Գ Ե Փ Ո Ւ Ն Զ

Երեք ձայն կայ, շատ է սիրումս աղանջս	95
Հոգիդ սիրեմ մատրուակ	95
Հիւսիսից փչեց սառն հով	96
Օտարութեան մէջը դուր անցաւ	98
Իմ սիրտս ցաւ ունի իւր ցաւն է	99
Գնա արքայանիստ մայրաքաղաքը	100
Հիւսիսային կողմից եկած ամպիկներ	101
Չորս հատ աղջիկ ունիմ տանը	102
Մթնեց երկինքը, օդը վատացաւ	103
Էլի մթնեց յաջողութեան երկինքը	104
Էլի միտքս վեր սլացաւ	105
Արի հայրիկ, արի իմ կեանք	106
Քաղցր մայրիկ հողոյս հատոր	107
Լարող սրտի քնարի նուրբ թելերը	108

Ա Շ Ո Ւ Ղ Ի Դ Ա Ֆ Տ Ա Ր Ը

Երգն ու եղանակը թուչուն են ջուխտակ	111
Չնոտ սարեր, երման դետեր	112
Մեծ մարդու մէկը, նժոյգ ձին տակին	113
Աչուզն ու բըրբուլը	115
Ինչ կենդանի փոքրին կուլ տալ է ուղում	118
Սյնքան ինձպէս չեղար, դու անխղճմտանք	121
Որի շուրջը դժնիկ փշով է պատած	123

Գ Ա Ի Ա Ռ Ա Կ Ա Ն

Մէրըդ, սաւտէդ անճախ տուեր ես	126
Տէյօր եփ, աէյօր եփ,	127
Սարնին կատու կը շինես	127

Սէվիլիւլի ախպերս, ջանս, ջիկեարս	128
Տը մանչ, էդման խելաւ բաներ	129
Յունարիկ, մունարիկ կոկիկ—մոկիկ եար	130
Չինարի պէս, պոյդ պուսդ	130
Չինարի պէս, պոյդ պուսդ	131
Սարեր, խորունկ ձորեր խապարմ տուէք	132
Չուչուստ, չուչուստ մէկմ կուգայ	133
Եար քու էջիդ կըակովը	133
Սեպէպ, բան չեմ ուզե, իմ օրիս ընկնիս	133

128
129
130
131
132
133

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0431363

51985